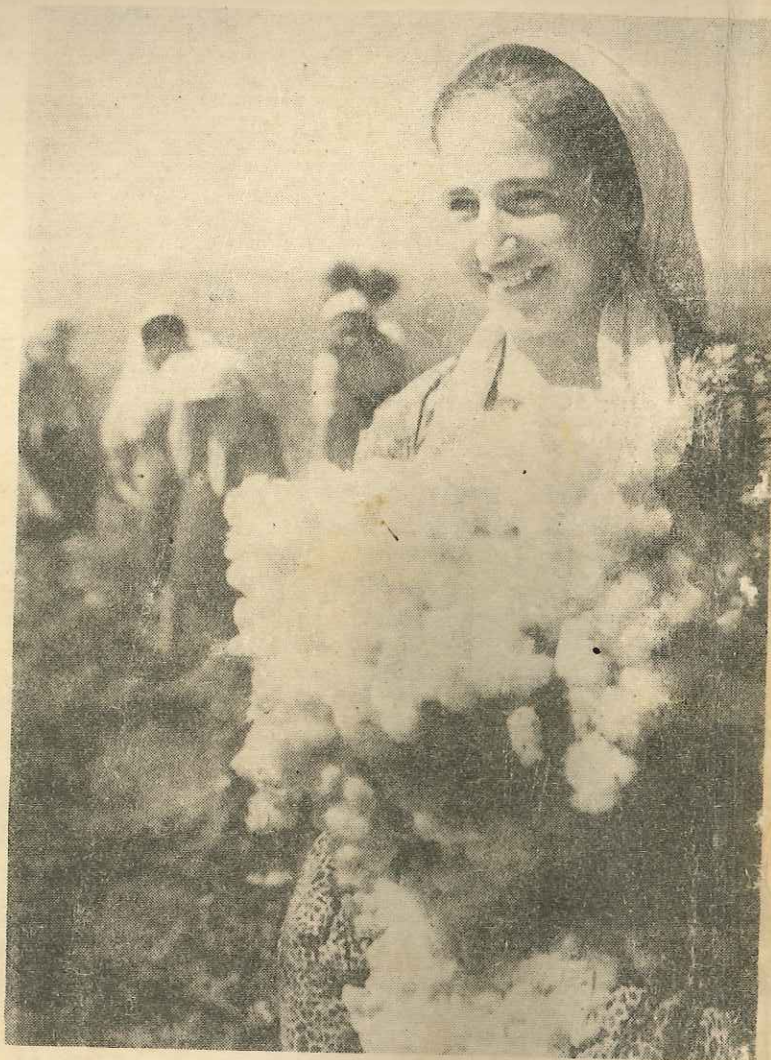

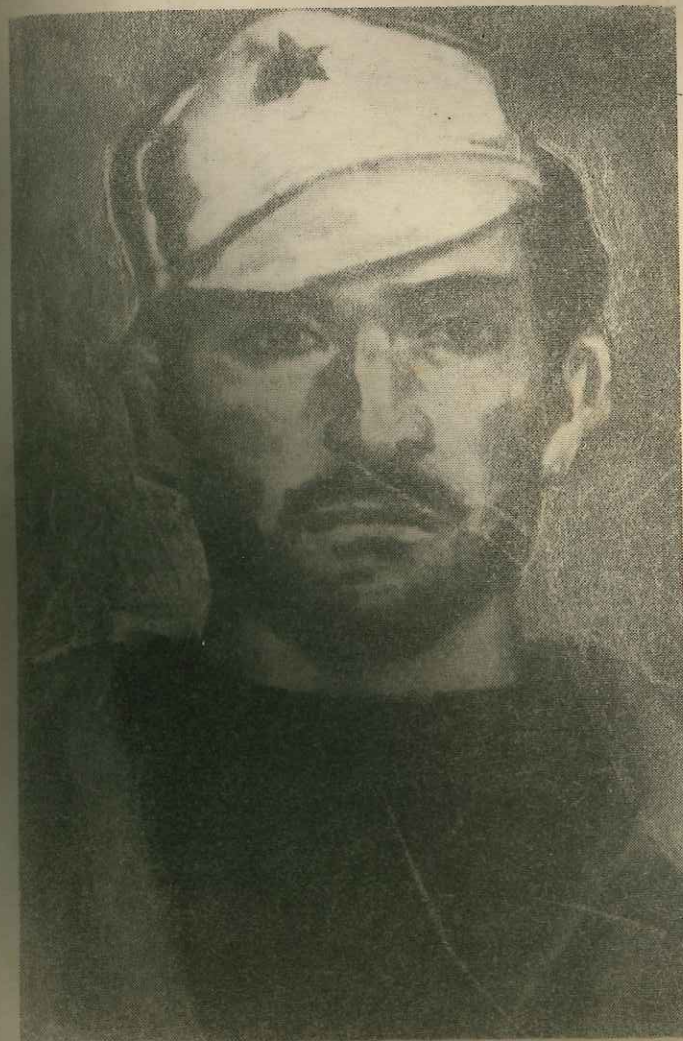
NENDORI

E PËRMUAJSHME LETRARE — ARTISTIKE — SHOQËRORE — POLITIKE

Çmimi: 3 lekë

NENDORI

NENDORI

REVISTË E PËRMUAJSHME
LETRARE — ARTISTIKE
SHOQËRORE — POLITIKE

ORGAN I LIDHJES SË SHKRIMTARËVE DHE ARTISTËVE
TË SHQIPËRISË

L E N D A :

MBI BRITJEN E ROLIT TË LETËRSISË DHE ARTEVE PËR EDUKIMIN KOMUNIST TË MASAVE

- Raport i Byrosë Politike të KQ të PPSH mbajtur nga anëtari i Byrosë Politike dhe sekretar i KQ të PPSH shoku Ramiz Alia në Plenumin e 15-të të KQ të PPSH. 5
- Shevqet Musaraj — Para agimit, fragmente nga vëllimi i dytë i romanit. 51
- Hamza Koçiu — Atdheu im, vjershë. 74
- Gjon Panushi — Mallakastra partizane, fragmente. 79
- Shaban Marati — 29 Nëndori, vjershë. 114
- Thoma Kacori — Gjergj Arianiti, kapituj nga vëll. i I-rë i romanit «Skënderbeu». 115

KRITIKË LETRARE ARTISTIKE

- Sandër Çefa — Shënime kritike rreth dy veprave të kompozitorit Tonin Harapi. 149

LETËRSI E HUAJ

- Vladimir Majakovski — Revolucioni, poeto-kronikë. 175
- Velemir Hlebnikov — Liria afrohet e xhveshur. 181
- Valeri Brjusov — U rrita në kohë të shurdhë. 182

NGA BIOGRAFIA E NJERËZVE TË SHQUAR

- K. S. Stanislavski — Jeta ime në art. 183

LIBRA TË REJA

Një botim me vlerë — «Në bregun e hijes» — «Dikush kaloi kufirin» — «Estrada» — «Vërshimet e lumenjve» — «Jettë në mjegull» 206

KRONIKË KULTURALE

Aktiviteti i Shtëpisë së Kulturës dhe Krijimtarisë Popullore «Ali Këlmendi» në Korçë — Një çfaqje plot sukses — Ekspozita e gravurës, karikaturës dhe e pllakatit të R.P. të Kinës — Drama kineze «Brezi i ri» në Teatrin «A Mojsiu» të Durrësit — Ekspozita e piktorit Leo Van Drugenbruk. 217
RIPRODHIME PIKTURASH: Sh. Hadëri, F. Stamo, A. Cango-nji, P. Mele, L. Van Drugenbruk

Në kopertinë: V. Kilica «Partizani», vaj (fragment).

Kolegjumi i redaksisë: Koço Bihiku, Qamil Buxheli, Fatmir Gjata, Vilson Kilica, Baki Kongoli, Kolë Jakova, Albert Paparisto, Sterjo Spasse, Ibrahim Uruçi (Zv. kryeredaktor), Kudret Velça.

K O M U N I K A T Ë

MBI MBLEDHJEN E PLENUMIT TË 15-të TË KOMITETIT QËNDROR TË PPSH

Nga 25 deri 26 tetor 1965, nën drejtimin e sekretarit të parë të Komitetit Qëndror të PPSH, shokut Enver Hoxha, u mbledh plenumi i 15 -të i Komitetit Qëndror të PPSH, i cili dëgjoi raportin e Byrosë Politike të Komitetit Qëndror të PPSH «Mbi rritjen e rolit të letërsisë dhe arteve për edukimin komunist të masave», mbajtur nga anëtari i Byrosë Politike dhe sekretar i Komitetit Qëndror të PPSH shoku Ramiz Alia.

Plenumi diskutoi gjërësisht rreth raportit dhe e aprovoi atë njëzëri.

Në përfundim të punimeve të plenumit, sekretari i parë i Komitetit Qëndror të PPSH shoku Enver Hoxha, mbajti një fjalim të rëndësishëm, ku theksoi disa probleme themelore të punës së Partisë në fushën e letërsisë dhe arteve.

PLENUMI I 15-të I KOMITETIT QËNDROR TË PPSH

Mbi rritjen e rolit të letërsisë dhe arteve për edukimin komunist të masave

**Raport i Byrosë Politike të KQ të PPSH mbajtur nga
anëtari i Byrosë Politike dhe sekretar i KQ të PPSH
shoku Ramiz Alia në plenumin e 15-të të KQ të PPSH.**

Shokë,

Partia gjithënjë i ka kushtuar një kujdes të veçantë forcimit të punës ideologjike për edukimin komunist të masave dhe për mobilizimin e tyre në luftën për ndërtimin e socializmit. Kongresi i 4-të i partisë shtroi një program të gjërë me afat të gjatë në këtë drejtim. Duke u mbështetur në orientimet e kongresit, Komiteti Qendror dhe Byroja Politike kanë bërë përpunimin dhe konkretizimin e shumë çështjeve ideologjike, si rezultat i të cilave është ngritur në një nivel më të lartë veprimtaria e partisë në të gjitha fushat — ideologjike, politike dhe ekonomike.

Diskutimi në këtë plenum i problemeve që kanë lidhje me rritjen e mëtejshme të rolit të letërsisë dhe arteve për edukimin komunist të masave, do ta forcojë akoma më shumë punën dhe luftën ideologjike të partisë dhe do të sigurojë akoma më mirë një zhvillim të drejtë të letërsisë e arteve tona, në mënyrë që të rritet funksioni i tyre si një armë e fuqishme në duart e partisë për edukimin e punonjësve në frymën e socializmit e të komunizmit.

Në kushtet e socializmit, nën udhëheqjen e partisë, letërsia dhe artet tona kanë arritur suksese të mëdha. Vetëm dhjetë vjet më parë, për të mos shkuar më tej, ne merreshim akoma me problemin e mësuesve të nevojshëm për shkollat fillore, përshëndetnim romanet e para të letërsisë sonë të re, apo shqyrtonim mundësitë për zhvillimin e ardhshëm të kinematografisë dhe të operas shqiptare. Kurse sot ne kemi Universitetin Shtetëror dhe shkojmë drejt krijimit të akademisë së shkencave, botojmë disa romane në vit, organizojmë ekspozita të rëndësishme të ar-

teve figurative, çfaqim me sukses filmat tona, kemi konservatorin, operat dhe baletet tona kombëtare. Gjatë vjetëve të pushtetit popullor kanë marrë një zhvillim të madh jo vetëm poezia, tregimi, kënga, piktura e skulptura, por u hodhën bazat e morën një zhvillim të shpejtë edhe gjini të tilla letrare artistike të patrajtuara, ose të trajtuara shumë pak në të kaluarën, si romani, drama, muzika simfonike, opera e baleti, artet grafike e dekorative, kinematografia, etj. Pak shifra mund të shërbejnë për të krijuar një ide më të saktë mbi krijimtarinë tonë letraro-artistike. Vetëm në pesë vjetët e fundit tek ne janë botuar 19 romane, 43 vëllime me poezi, 39 vëllime me tregime, janë vënë në skenë 30 drama, 3 opera, 2 balete klasike, janë kompozuar 22 vepra simfonike, janë hapur 15 ekspozita të arteve figurative, etj. Të gjitha këto janë frut i punës së talentuar të shkrimtarëve e artistëve tanë, numuri i të cilëve tani i kapërcen të 200 vetët.

Por rezultati më i madh që është arritur në fushën e letërsisë dhe arteve është fakti se ato, duke ecur në traditat më të mira patriotike e demokratike të së kaluarës, u vunë në rrugën e realizmit socialist, u bënë plotësisht letërsi dhe arte socialiste. Në këtë rrugë janë krijuar tek ne vepra me vlerë të shquar artistike, mjaft nga të cilat kanë hyrë në thesarin e kulturës sonë kombëtare, krahas vlerave më të mira të saj. Ato dallohen për trajtimin e problemeve të mëdha të jetës sonë shqiptare, për krijimin e një sërë tipash dhe ambientesh shqiptare. Në to pasqyrohet drejt e me vërtetësi e kaluara historike e popullit, Lufta Nacional-Çlirimtare, heroizmi e patriotizmi i tij, pasqyrohen transformimet e mëdha revolucionare, lufta për ndërtimin e socializmit, përshkruhet me realizëm triumfi i së resë mbi të vjetrën në jetën e shoqërisë sonë dhe në ndërgjegjen e njerëzve tanë.

Karakteristika themelore që dallon letërsinë dhe artet tona të reja është pastërtia ideologjike, fryma luftarake e revolucionare që i përshkon ato, si dhe fryma e shëndoshë kombëtare. Letërsia dhe artet tona janë bërë një mbështetje e shëndoshë e partisë për mobilizimin e masave punonjëse në luftën për ndërtimin e socializmit, për kalitjen e njeriut të ri, në luftën për mbrojtjen e pastërtisë së ideologjisë sonë, marksizëm-leninizmit, dhe të pavarësisë e sovranitetit të Atdheut socialist.

Komiteti Qendror i Partisë përgëzon shokët shkrimtarë, kompozitorë, piktorë e skulptorë, gjithë inteligjencien artistike për punën fisnike e shumë të dobishme që kanë bërë, për rezultatet e arritura në punën e tyre. Komiteti Qendror u uron që edhe në të ardhmen të krijojnë vepra të reja, më të bukura e më të frymëzuara, që t'i shërbejnë edhe më mirë çështjes së partisë e të popullit.

Partia dhe qeveria kanë marrë dhe do të marrin të gjitha masat e nevojshme për t'u dhënë njerëzve të artit e letërsisë gjithë ndihmën e përkrahjen për zhvillimin dhe lulëzimin e artit e të letërsisë sonë socialiste. Krijimi i Lidhjes së Shkrimtarëve e Artistëve dhe i organeve të shtypit letrar e artistik, zgjerimi i madh i botimeve të letërsisë origjinale e të përkthyer, ngritja e shumë teatrove të dramës, operas e baletit dhe të estradës, themelimi i shkollave të larta artistike, caktimi i fondeve përherë e më të mëdha për zhvillimin e kulturës popullore dhe krijimi tani së fundi i Ministrisë së Kulturës e Arteve, — të gjitha këto flasin qartë për kujdesin e pandërprerë të partisë dhe qeverisë që letërsia dhe artet të ecin përpara me hapa të shpejta.

Në periudhën e re historike të ndërtimit të plotë të shoqërisë socialiste, krahas zhvillimit të vrullshëm të forcave prodhuese dhe perfeksionimit të mëtejshëm të marrëdhënieve shoqërore socialiste, si detyrë themelore shtrohet edhe ngritja e shkallës së ndërgjegjes socialiste të punonjësve, thellimi i mëtejshëm i revolucionit ideologjik e kultural. Në këtë drejtim një rol vendimtar luan zhvillimi i mëtejshëm i arteve dhe letërsisë, të cilat duhet të luftojnë me të gjitha forcat e mjetet për të kryer me sukses funksionin e tyre të lartë shoqëror-edukativ, si armë të fuqishme për edukimin e njeriut të ri me idealet e socializmit dhe parimet e moralit komunist.

Forcimi i rolit të arteve dhe letërsisë për edukimin komunist të masave diktohet gjithashtu edhe nga fakti se janë rritur e rriten vazhdimisht kërkesat e njerëzve tanë për kulturë, për më shumë vepra letrare e artistike dhe të një niveli më të lartë. Revolucioni ideologjik e kultural që po zhvillohet me sukses në vendin tonë jo vetëm i nxorri punonjësit nga errësira ku i kishin lënë për shekuj klasat shfrytëzuese e regjimet e tyre reaksionare, por i bëri të aftë për një jetë të pasur intelektuale e shpirtërore. Kultura, arti, letërsia janë bërë tani pronë e gjërë e popullit. Në çdo katër vetë njeri ndjek shkollën. Janë me mijra kadro të mesme e të larta që mbushin çdo vit radhët e punonjësve e të inteligjencies sonë. Punonjësit tanë presin nga njerëzit e artit e të letërsisë vepra të reja me përmbajtje të thellë e formë të lartë artistike, që t'u përgjigjen nivelit të tyre kultural, kërkesave ideologjike dhe shijeve të tyre estetike të zhvilluara. Dhe gjëndja e letërsisë dhe arteve tona, sukseset dhe pjekuria që ato kanë arritur, janë të tilla që e bëjnë të mundshëm realizimin e një hopi të ri cilësor përpara, ngritjen e letërsisë dhe arteve në një shkallë akoma më të lartë e më të përparuar.

Në mënyrë të veçantë kjo nevojë është e lidhur me luftën për përmirësimin e edukimit ideoestetik, dhe përgji-

thësisht të edukimit komunist të brezit të ri. Rinia përfaqëson lexuesin më masiv dhe të etshëm të letërsisë artistike, ajo është një dashamirëse e apasionuar e gjithë artit dhe kulturës sonë të re. Tek rinia çdo ditë lindin e zhvillohen dëshira dhe kërkesa të reja, në përshtatje me kushtet dhe mundësitë që krijon shoqëria socialiste. Letërsia dhe artet duhet t'u përgjigjen më mirë se gjer tani këtij niveli dhe këtyre kërkesave të brezit të ri. Në të njëjtën kohë, ato duhet të qëndrojnë në radhët e para të luftës për të edukuar një rini të pastër ideologjikisht e moralisht, me shije të shëndosha komuniste. Ato duhet të ndihmojnë rininë që të formojë imunitetin e nevojshëm ideologjik e moral kundër helmit të ideologjisë borgjeze dhe revizioniste, të ndihmojnë aktivisht partinë për të edukuar një rini revolucionare, të pjekur e të kalitur politikisht.

Krahas këtyre rrethanave të brendëshme, ekziston edhe një faktor tjetër shumë i rëndësishëm, që e bën të nevojshëm diskutimin e problemeve të letërsisë e të arteve në këtë plenum të Komitetit Qendror. Ky faktor është ashpërsimi i luftës ideologjike me imperializmin e revizionizmin. «Sot në botë zhvillohet një luftë e ashpër midis marksizëm-leninizmit dhe ideologjisë borgjeze e gjithë çfaqjeve të saj për të pushtuar mendjet e njerëzve» — tha shoku Enver Hoxha në Kongresin e 4-të të partisë. Kanë kaluar më se katër vjet që atëhere dhe ne të gjithë jemi dëshmitarë se kjo luftë ka ardhur duke u ashpërsuar, jo vetëm në fushën e politikës, por edhe në të gjitha fushat e tjera të ideologjisë, në filozofi, në shkencë ekonomike e historike, në letërsi e arte, etj.

Revizionistët modernë, këta shërbëtorë besnikë të imperializmit dhe tradhëtarë të revolucionit e të socializmit, sulmojnë bazat e marksizëm-leninizmit në të gjitha drejtimet, pra edhe në fushën e letërsisë e të arteve, sulmojnë bazat e estetikës marksiste-leniniste, parimet themelore mbi krijimin e kulturës së re socialiste nga përmbajtja e kombëtare nga forma, të përpunuara nga Marksi, Engelsi, Lenini e Stalini dhe të vërtetuara nga eksperiencia e ndërtimit socialist. Ideologët borgjezë dhe shërbëtorët e tyre revizionistë predikojnë haptazi ose fshehur bashkekzistencën ideologjike, zvogëlojnë ose mohojnë funksionin dhe rolin e artit në shoqëri, përpiqen t'i heqin artit socialist karakterin revolucionar, frymën e optimizmit e të entuziazmit, të lëkundin besimin e masave në fitoren e komunizmit. Punonjësit e krijimtarisë sonë artistike duhet të mprehin gjithënjë e më shumë vigjilencën, të forcojnë luftën për mbrojtjen e pozitave revolucionare të artit socialist nga shtrembërimet revizioniste dhe të shumëfishojnë përpjekjet për konsolidimin e lulëzimin e mëtejshëm të letërsisë dhe arteve tona.

Në këto rrethana të brendëshme e ndërkombëtare, me këtë nivel që kanë arritur arti dhe letërsia jonë, sot shtrohet me forcë të madhe detyra që ato, si armë të rëndësishme në duart e partisë, të mprehen akoma më shumë, të zhvillohen në gjërësi e të ngrihen në cilësi, të rritet roli i tyre në jetën e shoqërisë sonë, të bëhen mjete për frymëzimin e punonjësve për vepra të mëdha e heroike, për edukimin komunist me frymën klasore revolucionare dhe për mobilizimin e tyre në luftë për ndërtimin e plotë të socializmit, mbrojtjen e Atdheut e triumfin e marksizëm-leninizmit.

Del qartë se zhvillimin e mëtejshëm të letërsisë dhe arteve, thellimin e brendisë së tyre luftarake e revolucionare, partia i shikon si mjete shumë të fuqishme të të gjithë procesit të edukimit komunist. Për këtë ne synojmë ta vëmë edukimin estetik akoma më mirë në shërbim të edukimit ideopolitik dhe ideomoral të masave, e në mënyrë të veçantë të brezit të ri, në shërbim të edukimit me dashurinë e pakufishme ndaj Atdheut socialist dhe çeshtjes së revolucionit, me frymën klasore dhe revolucionare, me shpirtin e sakrificës e të vetmohimit, me vetitë e pastra morale. Për të gjitha këto arsye problemet e edukimit ideestetik marrin tani një rëndësi të madhe dhe janë nga problemet më aktuale e më të mprehta të gjithë çeshtjes së edukimit komunist, të gjithë luftës sonë për formimin dhe kalitjen e njeriut të ri komunist.

PER NJË KRIJIMTARI LETRARO-ARTISTIKE MILITANTE PËR ÇESHTJEN E SOCIALIZMIT

Letërsia dhe artet në këta 21 vjet të Shqipërisë socialiste, duke iu përmbajtur parimit leninist të partishmërisë, kanë lojtur gjithënjë e më shumë një rol të madh transformues në jetën e shoqërisë sonë, janë bërë një armë efektive në luftën e masave punonjëse për socializëm. Konsolidimi i mëtejshëm i këtyre pozitave është garancia më e sigurtë që në të ardhmen letërsia dhe artet të millitojnë akoma më aktivisht për vijën e partisë, për idealet e socializmit e të komunizmit.

Cilat janë problemet themelore që dalin para letërsisë dhe arteve në këtë fazë të zhvillimit të tyre, në mënyrë që ato të përmbushin me sukses misionin që kanë?

Pasqyrimi më i gjërë e më i thellë i luftës, i jetës dhe i punës së popullit, i idealeve dhe aspiratave të tij, i aktualitetit, është problemi kryesor që duhet të tërheqë vëmendjen e shkrimtarëve e artistëve tanë.

Në këtë drejtim letërsia dhe artet tona, në rrugën e zhvillimit të tyre, kanë fituar një eksperiencë të mirë, e

cila duhet të shërbejë shumë për të ardhmen. Gjatë këtyre 21 vjetëve të pasçlirimit ato janë marrë gjërësisht me pasqyrimin e ndryshimeve të mëdha revolucionare që kanë ndodhur tek ne, me problemet tona më preokupante. Ato janë frymëzuar nga idetë e mëdha komuniste. Në to janë shprehur tiparet themelore të njeriut të ri të shoqërisë sonë socialiste.

Për të ilustruar këtë të vërtetë të pamohueshme mjafton të shikojmë vendin që zë në letërsinë dhe artet tona tema e Luftës Nacional-Çlirimtare, e cila, për rëndësinë e madhe që ka në edukimin patriotik e revolucionar të masave, nuk mund të shkëputet nga tema e përgjithëshme aktuale, por mbetet gjithënjë brënda sferës së saj. Kush nuk i njeh veprat më të mira të Shevqet Musarajt apo Dhimitër Shuteriqit, të Fatmir Gjatës apo Kolë Jakovës, të Ali Abdihoxhës apo Petro Markos, të Kristo Konos, Odhise Paskalit apo Nexhmedin Zajmit e shumë autorëve të tjerë të talentuar, të cilët, me artin e tyre, pasqyrojnë me besnikëri heroizmin e popullit në luftën për çlirim? Heronjtë e tyre janë skalitur me aq mjeshtëri e vërtetësi sa çdo ish partizan apo pjesëmarrës në luftë mund të shohë në ta veten e vet apo shokun e tij.

Transformimeve revolucionare që pasuan çlirimin e vendit u është kushtuar pjesa më e madhe e krijimeve artistike. Në veprat më të mira të Sterjo Spases apo Zihni Sakos, të Llazar Siliqit apo Ismail Kadaresë, të Vehbi Skënderit apo Dritëro Agollit, të Foto Stamos apo Vilson Kiliçës, të Baki Kongolit apo Preng Jakovës, të Kristaq Ramës apo Zef Shoshit, si dhe të gjithë shkrimtarëve e artistëve tanë, si të atyre që prej kohësh kanë vënë talentin në shërbim të popullit ashtu edhe të atyre që me energji të reja debutojnë në letërsi e arte, i thuret lavdi popullit tonë, i cili me vetmohim e sakrifica ndërton socializmin. Në këto krijime pasqyrohet me mjeshtëri realiteti i ri socialist, përshkruhet lufta e punonjësve për rindërtimin e vendit, për industrializimin socialist, për kolektivizimin e bujqësisë përpjekjet për arësim e kulturë, lufta e ashpër klasore, qoftë në planin kombëtar qoftë në atë ndërkombëtar.

Me gjithë këtë, nuk mund të thuhet se letërsia dhe artet e kanë kryer plotësisht detyrën e tyre për pasqyrimin e aktualitetit, dhe sidomos të realitetit të ditëve tona. Kështu, letërsia, muzika, piktura, skulptura, kinematografia, etj. mbeten akoma «borxhllinj» ndaj pasqyrimin të Luftës Nacional-Çlirimtare, madhësisë dhe heroizmit të kësaj epopeje të lavdishme të popullit tonë. Duke iu përgjigjur kësaj detyre, ato do të ndihmojnë që të kalitet edhe më shumë shpirti luftarak e revolucionar i masave të popullit, dhe posaçërisht i rinisë, që mbetet gjii-

thënë një detyrë aktuale dhe shumë e rëndësishme për ne.

Veç kësaj, ndërtimi socialist, problemet e mëdha e të rëndësishme që kanë preokupuar e preokupojnë masat punonjëse për ngritjen e jetës së re, me gjithë rezultatet që janë arritur në disa gjini të arteve, e veçanërisht në artet figurative, nuk e kanë zënë akoma vendin e merituar në letërsi dhe arte.

Të marrim, për shëmbull, vendin që zë në letërsi dhe arte njeriu i punës. Kjo duhet të jetë temë themelore, kryesore e arteve dhe letërsisë që militojnë për ndërtimin e socializmit. Për vendin tonë që ndërton socializmin, duke dalë nga prapambetja e theksuar ekonomike e kulture, që është i detyruar të luftojë i rrethuar nga armiq, puna dhe vetëm puna e palodhur e plot vetmohim e njerëzve tanë është baza e bazave e ecjes sonë përpara.

Për fat të keq, kjo temë nuk ka gjetur akoma pasqyrimin e saj të plotë dhe në aspektet e saj tipike. Mund të themi se janë të pakta ato vepra që e trajtojnë thellë e artistikisht njeriun e punës në të gjithë procesin e jetës e të veprimtarisë së tij, që të frymëzojnë e mobilizojnë njerëzit, që të rritin pathosin e tyre në punë. Po kështu, janë krejt të pamjaftueshme këngët për masat dhe marshet e punës me të cilat punëtorët, fshatarët, rinia jonë heroike të shkojnë plot entuziazëm në frontin e punës, ashtu si dikur me këngët partizane në gojë suleshin e fitonin mbi armiqtë.

Ose të ndalemi në çështjen e fshatit. Në fshatin tonë, si rrjedhim i kolektivizimit të bujqësisë, ka lindur një jetë e re, kanë lindur e janë formuar edhe njerëz të rinj, me tipare, koncepte e botëkuptim të ri, janë vendosur marrëdhënie të reja shoqërore në të gjitha fushat e jetës. Transformimi socialist i fshatit është një epope e tërë, që vazhdon të shkruhet akoma nga fshatarësia punonjëse. Ky është një proces i ndërlikuar e i gjithanshëm ndryshimesh në jetën ekonomike, politike, sociale e kulture të fshatit tonë mbi baza krejt të reja. Gjithë ky revolucion i madh dhe problemet e gjithanëshme të fshatit tonë nuk pasqyrohen në gjithë gjërësinë e thellësinë e tyre në krijimtarinë artistike. Dhe këtu nuk është fjala vetëm për pasqyrimin e asaj që ndodhi dje në fshatin tonë, gjë që, padyshim, ka rëndësi të veçantë, por edhe për ndjekjen e këtij procesi që zhvillohet jo vetvetiu, por në luftë kundër pengesave e vështirësive të shumta, kundër forcës së zakonit dhe traditës. Është fjala për pasqyrimin e problemeve aktuale që dalin para fshatarësisë sonë, të luftës që bën partia për zhvillimin e mëtejshëm të bujqësisë, për zgjidhjen e problemit të madh të sigurimit të bukës, për kriji-

min e kushteve më të mira sociale-ekonomike të fshatit, etj.

Probleme shumë të rëndësishme lidhur me edukimin e masave shtroi vitin e kaluar plenumi i korrikut i Komitetit Qëndror të Partisë. Ato përbëjnë një nga detyrat më aktuale të partisë, pra edhe një detyrë themelore për lehtësinë dhe artet tona. Lufta kundër mbeturinave e çfaqjeve të huaja, kundër zakoneve e traditave konservatore, kundër çdo ndikimi të ideologjisë borgjeze e revizioniste, është një luftë e madhe për kryerjen e revolucionit socialist, një formë kryesore e luftës së klasave, luftë kundër depërtimit të ideologjisë borgjeze e revizioniste, që është pararoja e kundërrevolucionit politik.

Gjithë këtë luftë dhe gjithë këto transformime në fshat më të ndryshme të jetës së popullit tonë letërsia dhe artet duhet t'i paraqesin denjësisht në vepra artistike, që t'u flasin ndjenjave të njerëzve, mendjeve e zemrave të tyre, t'i emocionojnë masat, t'i frymëzojnë e t'i mbushin me guxim, vendosmëri e besim në forcat e veta.

Punonjësit tanë të krijimtarisë janë të gjithë të mendimit se në qendër të vemendjes të letërsisë dhe arteve duhet të jetë tema aktuale. Në fakt, krijimtaria jonë letrar-artistike, siç e thamë më lart, tregon se shkrimtarët dhe artistët i janë drejtuar vazhdimisht temës së ditëve tona, por me gjithë këtë në veprat e tyre ata shpesh herë e përkrahajnë zbetë jetën e sotme.

Ku qëndron vështirësia? Në radhë të parë, në mosnjohjen e thellë të jetës dhe proceseve të zhvillimit të saj, në moskapjen e asaj që është kryesore në procesin e jetës, sidomos të dallimit të asaj që është e re dhe që përfaqëson tendencën përparimtare të fenomeneve. Epoka jonë është epoka e përmbysjeve e transformimeve të mëdha revolucionare: u përmbys një rend i tërë me prapambetjen e tij ekonomike e kulture, me marrëdhëniet e tij feudale e borgjeze, me botëkuptimin e konceptet e tij mikroborgjeze dhe lindi një rend i ri, një njeri i ri me ndërgjegje të re e pikëpamje të reja. Shkrimtari dhe artisti duhet t'i njohë e t'i shprehë këto ndryshime me artin e tij. Sigurisht, kjo nuk është e lehtë; përkundrazi, është shumë e vështirë. Por pikërisht këtu qëndron edhe merita e detyra e artistit: të zbulojë e të paraqesë para lexuesve e spektatorëve fenomenet që tregojnë si shëmbet e vjetra e lind e reja tek ne. Por këto fenomene shpesh janë të pleksura. Ashtu siç i duhet gjeologut të futet thellë në shtresat e tokës për të gjetur metalet e rralla, ashtu i duhet edhe shkrimtarit dhe artistit të hyjë thellë në jetën e popullit, ta njohë atë nga të gjitha anët, të futet thellë në procesin e kontradiktat e saj, me qëllim që të dallojë atë që është e re, përparimtare, socialiste në jetën tonë nga ajo

që është e vjetër, reaksionare e borgjeze, të luftojë me këmbëngulje për afirmimin e triumfit e së resë mbi të vjetrën, duke hyrë në luftë të hapur e të pamëshirëshme me këtë.

Shkrimtarëve dhe artistëve, kur trajtojnë temën aktuale, u duhet të përshkruajnë një epokë ose të fiksojnë një ngjarje kur ajo është në proces zhvillimi. Pikërisht për këtë prej tyre kërkohet guxim ideologjik e krijues për të pasqyruar aktualitetin dhe tendencat e zhvillimit të tij, kërkohet që ata të luftojnë kundër mendimit të gabuar sipas të cilit realiteti i sotëm nuk mund të fiksohet, sidomos në letërsi, pa kaluar një farë kohe. Vetë eksperienca e zhvillimit të letërsisë sonë tregon se kur artistët e shkrimtarët i janë vënë punës me guxim, ata kanë krijuar vepra shumë të mira edhe duke trajtuar temën aktuale. «Kënetat» e Fatmir Gjatës apo «Toka e jonë» e Kolë Jakovës, «Ëndërr industriale» e Ismail Kadaresë apo «Ringjallja» e Lllazar Siliqit, opera «Mrika» e Prenk Jakovës apo shumë nga veprat e ekspozitës së arteve figurative në 20-vjetorin e çlirimit, si dhe shumë vepra të tjera letrar-artistike, dëshmojnë për këtë.

Siç dihet, në çdo epokë letërsinë dhe artin i kanë preokupuar problemet e mëdha të kohës. Një mësim të shkëlqyer për këtë na jep edhe letërsia jonë e Rilindjes Kombëtare. Rilindasit tanë të mëdhenj u muarën kryesisht me temat e reja që u diktonte lëvizja kombëtare për liri e pavarësi, që u diktonte thirrja e zemrës së Atdheut e të popullit të robëruar. Përveç temës historike, që ishte edhe ajo në shërbim të interesave imediate të popullit, Naimi, poeti ynë i madh dhe bashkëkohësit e tij trajtuan drejtpërdrejt edhe aktualitetin, i kënduan me pathos të madh patriotik bukurisë së Shqipërisë, gjuhës shqipe, jetës së popullit punonjës, u bënë shprehës të aspiratave jetike të popullit dhe, me veprat e tyre, zgjuan ndërgjegjen kombëtare dhe ngritën popullin në luftë për liri kundër shtypjes dhe errësirës. Vetë kalimi i letërsisë sonë nga pozitë romantike përparimtare e demokratike në pozitë realiste, u bë nën ndikimin e fortë të trajtimit të temës aktuale, nën ndikimin e trajtimit të problemeve më të rëndësishme që preokuponin masat popullore. Naimi, Çajupi, Migjeni, etj., të cilët kanë krijuar vepra aqë emocionuese e të frymëzuara, kanë ardhur deri në ditët tona të gjallë e të rinj dhe do të mbeten të pavdekshëm pikërisht sepse mbrujtën veprat e tyre me aspiratat e popullit dhe sepse trajtuan problemet më aktuale të popullit e të kohës së tyre.

Partia vazhdimisht ka theksuar e thekson detyrën që në qendër të letërsisë dhe arteve të vendoset tema aktuale, sepse vetëm kështu letërsia dhe artet tona do të forcojnë

akoma më shumë karakterin e tyre militant, sepse në këtë mënyrë ato do të bëhen pjesë e pandarë dhe do të shkrihen me gjithë luftën tonë për socializëm, do të bëhen një armë efektive e partisë në këtë luftë, do të kryejnë rolin e tyre për edukimin e masave, për transformimin e mobilizimin e tyre në ndërtimin e socializmit.

Ky është një parim themelor krejt në kundërshtim me «teoritë» borgjeze «të artit mbiklasor», si dhe me pikëpamjet e revizionistëve modernë, të cilët, me qëllim që t'i shkëputin artet nga lufta aktive politike e proletarietit, hapur ose tërthorazi, predikojnë «pavarësinë» e zhvillimit të tyre nga jeta aktuale politike, ekonomike e shoqërore e vendit, nga lufta për revolucionin e për ndërtimin socialist, dhe pretendojnë që ato të jenë të lira nga lufta e klasave, të jenë të pavarura nga përgjegjësia para masave punonjëse.

Duke theksuar në mënyrë të veçantë rëndësinë e trajtimit të temës aktuale, nevojën e pasqyrimit të çeshtjeve më themelore të jetës, partia tërheq vëmendjen e shkrimtarëve dhe të artistëve në detyrën që duhet të përbëjë preokupacionin kryesor për punonjësit e krijimtarisë artistike.

Në letërsinë dhe artet tona kanë zënë dhe do të zënë vendin e tyre tema historike, si dhe tema të tjera që pasqyrojnë anët më të ndryshme të jetës shoqërore dhe të botës shpirtërore të njerëzve tanë. Por duhet theksuar se kohët e fundit janë botuar dhe ekzekutuar relativisht shumë tregime, poezi apo këngë në të cilat vëndin kryesor nuk e zë pasqyrimi i konflikteve të mëdha, nuk e zënë temat kardinale. Në to jo vetëm që në qendër janë vënë tema të ngushta dhe konfliktet anësore të sferës së marrëdhënieve intime, por, ç'ka është më keq, në disa raste trajtimi i këtyre temave bëhet duke u nisur nga një kënd i ngushtë vështrimi, nga një shikim abstrakt i çeshtjeve e, ndonjë herë, pa patur parasysh parimet e reja morale të shoqërisë sonë. Detyra e shkrimtarëve dhe artistëve si militantë e revolucionarë është që në krijimtarinë e tyre të pasqyrojnë, në radhë të parë, problemet kyçe të jetës dhe luftës së punonjësve, të realitetit tonë. Ata, edhe kur trajtojnë temat personale, intime, familjare, etj., të cilat, siç dihet, kanë vendin e tyre në art, duhet të përpiqen t'i shohin ato të lidhura ngushtë me problemet e rëndësishme politike e etike të kohës, të zbulojnë nëpërmjet tyre idetë e mëdha të kohës, duke u nisur gjithmonë nga pozitat e botëkuptimit tonë marksist-leninist dhe të moralit komunist, në luftë me çdo ndikim të botëkuptimit e moralit borgjez e mikroborgjez, feudal e patriarkal.

2 Pasqyrimi me vërtetësi i realitetit është një kërkesë tjetër me rëndësi për zhvillimin e drejtë të letërsisë dhe arteve tona.

Shkrimtari dhe artisti duhet ta paraqesin drejt realitetin në zhvillimin e tij revolucionar, ta pasqyrojnë atë me besnikëri dhe me forcën e duhur përgjithësuese, në mënyrë që të ngjallin emocione të forta dhe të ushtrojnë ndikimin e duhur edukativ tek lexuesit e spektatorët. Për këtë një rëndësi të veçantë ka këndi i tyre i të parit, qëndrimi ideor dhe emocional ndaj realitetit, talenti dhe aftësia e tyre.

Paraqitja me vërtetësi e realitetit ka qënë dhe mbetet kurdoherë një kërkesë themelore e partisë ndaj krijimtarisë artistike. Këtu nuk është fjala as për ta lustruar, as për ta nxirë jetën, po për ta paraqitur atë në zhvillimin e saj revolucionar. Askush nuk mund të kërkojë që në letërsi e në arte të krijohen tipe punëtorësh, fshatarësh, intelektualësh e të rinjsh, komunistësh ose të paparti sipas ndonjë recete të caktuar e dëshirave subjektive. Detyra e artit është që t'i paraqesë ata ashtu siç janë në jetë, pra njerëz realë, që rrojnë e veprojnë në një botë reale. Në qoftë se Stavri Lara i romanit «Kënetë», siç e pamë edhe kohët e fundit në filmin «Vitet e para» është i besueshëm e i dashur, kjo vjen pse ai është real në një botë reale, është një personazh tipik që vepron me vërtetësi në rrethana tipike të dhëna me mjeshtëri nga autori.

Duke kërkuar nga shkrimtari e artisti që ta paraqesë drejt realitetin, natyrisht, letërsia dhe artet nuk mund të kuptohen pa frymën e tyre kritike kundër çdo gjëje të huaj, të prapambetur e reaksionare që pengon ecjen përpara të shoqërisë sonë, kundër fenomeneve negative që vihen re në jetën e vendit dhe të njerëzve. Por duke demaskuar atë që është e huaj për socializmin, letërsia dhe artet duhet, në të njëjtën kohë, të pohojnë realitetin tonë socialist, atë që është e re, socialiste, përparimtare. Kritika ndaj realitetit nuk duhet të errësojë perspektivat e zhvillimit të jetës, të ndrvshojë vendet që zënë në realitetin objektiv elementët pozitivë dhe ata negativë, të shtrembërojë kuadrin e jetës.

Në disa vepra letrare, sidomos të viteve të fundit, ndonjë autor ka shkarë e gabuar pikërisht sepse, duke errësuar anët pozitive dhe duke fryrë anët negative të jetës, ka shtrembëruar kuadrin e saj. Tipike në këtë drejtim është drama «Rrethimi i bardhë». Në këtë pjesë autori ka dashur të tregojë jetën gjoja ashtu siç është, por në fakt aty është shtrembëruar figura e lartë morale dhe heroike e punëtorëve e teknikëve tanë, shpirti burror e i sakrificës i popullsisë së zonave malore, realiteti i mrekullueshëm i ditëve tona. Në vend që të tregojë solidaritetin e disa personave të rrethuar nga dëbora në një objekt ndërtimi, solidaritet që është tipik në kohën e sotme për gjithë shoqërinë tonë, vëndin kryesor në dramë e zënë dizar-

monia e tyre, fryma individualiste që s'është tipike për ta. Është për t'u theksuar se vetë jeta dëshmoi më së miri se përmbajtja e dramës ishte e shtrembër dhe kërkimet e autorit për t'u «thelluar në realizëm» ishin të gabuara. Vetëm pak kohë kaloi pas botimit e vënies në skenë të kësaj drame dhe ndodhi një gjë pak a shumë analoge: një njeri humbi në dëborë, një kolektiv shkoi ta kërkonte shokun e humbur, nëntë vetë vdiqën për jetën e tij. Një për të gjithë e të gjithë për një. Ky është tipari karakteristik i kohës dhe i njerëzve tanë. Ky është heroizmi, shpirti i sakrificës e i dashurisë që karakterizojnë punonjësit tanë në momentet më të vështira.

Errësim të anëve pozitive dhe fryrje të anëve negative gjenden edhe tek vëllimi me tregime «Zhurma e erërave të dikurshme», ku autori, në pasqyrimin e disa fenomeneve të jetës sonë, ka zënë një kënd vështrimi ideor të gabuar.

Jeta as ka qënë dhe as është shesh me lule. Por bukuria e jetës sonë socialiste qëndron pikërisht në hovin e përmbajtshëm optimist për kapërcimin e vështirësive. Paraqitja e vështirësive si diçka në vetvete, duke harruar ç'ka më esenciale në jetën tonë, hovin e saj përpara, vetmohimin dhe heroizmin e njerëzve tanë, do të thotë shmangie nga një qëndrim i vërtetë realist ndaj jetës, nxirje e jetës.

Revizionistët modernë, për të nxirë e njollosur realitetin sovjetik dhe të vëndeve të tjera socialiste, po inkurajojnë në letërsi dhe art paraqitjen e të metave të shoqërisë si plagë të pashërueshme të saj. Kështu ata kërkojnë ta paraqesin socializmin si skëterrë dhe të neveritshëm, njeriun të keq e të pandreqshëm prej natyre, sakrificën e heroizmin si një punë boshe. Në këtë mënyrë ata përpiqen t'i heqin artit socialist karakterin revolucionar, propagandojnë deheroizimin e artit, orvaten të denigrojnë heroin e luftërave revolucionare, ndërtuesin e shoqërisë socialiste. Kështu ata predikojnë një art kapitullant e pacifist, vjellin vrer kundër veprave të vërteta revolucionare, largohen nga pozitrat e klasës punëtore dhe të partishmërisë komuniste, bëjnë flamur të tyre humanizmin abstrakt borgjez, dashurinë kristiane për të gjithë. Duke ndjekur këtë rrugë, në fakt, letërsia dhe arti revizionist janë bërë pjesë e pandarë e propagandës së ideologjisë borgjeze dhe synojnë të minojnë besimin e masave punonjëse ndaj socializmit, të diskreditojnë e minojnë vetë rendin socialist. Jo më kot Ehrenburgët e Aragonët, Tvardovskët, Solzhenicinët, Jevtushenkot e shokët e tyre janë bërë sot aq popullorë e të afërt për ideologët borgjezë në fushën e artit, ashtu siç janë bërë

në fushën e politikës Hrushovët, Brezhnjevët apo Mikojanët, shërbëtorë të devotshëm të borgjezisë imperialiste.

Në qendër të vëmëndjes së letërsisë dhe arteve duhet të jenë heronjtë e kohës sonë, punëtorët, fshatarët, intelektualët popullorë, njerëzit e rinj të edukuar nga partia, ata që me vetmohim e heroizëm punojnë e luftojnë për ndërtimin e socializmit, për mbrojtjen e lulëzimin e Atdheut.

Shkrimtarët dhe artistët kanë merita të shumta në këtë drejtim. Po mbetet akoma shumë për të bërë që heroi i kohëve tona, ndërtuesi i shoqërisë së re, njeriu me ideale komuniste, të zerë vendin që i përket dhe të skalitet me vërtetësinë e madhështinë e plotë në artin dhe letërsinë tonë të re. Nëpërmjet këtij heroi triumfon e reja në jetë, pra do të triumfojë edhe në art; kapërcehet ose shëmbet e vjetra në jetë, pra do të kapërcehet e shëmbet edhe në art; krijohet shëmbulli i gjallë i punës krijuese, pra do të krijohet edhe në art një shëmbull që t'i frymëzojë masat me dashurinë për punën, shpirtin e sakrificës e të vetmohimit për çështjen e socializmit. Nëpërmjet këtij heroi del perspektiva, zbulohet e ardhmja, çfaqet optimizmi revolucionar i jetës, pra do të dalë edhe qëndrimi i shkrimtarit apo artistit në favor të këtij realiteti të ri në zhvillim, në favor të së resë që shkon përpara dhe që shkrimtari dhe artisti kanë për detyrë ta mbrojnë e ta ndihmojnë të zhvillohet, si bartës, edhe ata, të idealeve të mëdha të komunizmit. Kështu shkrimtari dhe artisti paraqesin në art jetën në vërtetësinë e saj. Kështu arti shërben për të kalitur njerëzit me idealet e moralin e ri, kështu ai luan rolin e tij prej inxhinieri të shpirtërave njerëzore.

Paraqitja e gjithanëshme e heronjve, vënia në dukje e anëve të tyre pozitive ose negative varet nga tema që ka kapur shkrimtari apo artisti, nga qëllimi që ai i ka vënë vetes, nga specifika e llojit të artit, nga kushtet e rrethanat në të cilat veprojnë personazhet e ndryshme. Heronjtë nuk dalin më bindës e nuk jepen më thellë kur shkrimtari apo artisti apriori kërkon të gjejë tek heroi pozitiv pa tjetër edhe të metat e tij, kurse tek figura e armikut patjetër edhe anët e tij «pozitive». Në përgjithësi shkrimtari dhe artisti, në paraqitjen e heroit pozitiv, duhet të tregojnë atë që është kryesore, esencën e qënies së tij, anët e tij më të mira dhe ta vërë në luftë me çdo gjë të vjetër, të huaj, sepse kështu ai do të luajë rolin edukativ dhe do të bëhet shëmbull frymëzimi për të tjerët.

Dihet se trajtimi i temës aktuale kërkon edhe heroin e vet dhe se ky hero është njeriu i punës; por gjatë procesit të punës krijuese, në mjaft raste, kjo kërkesë

nuk realizohet në shkallën e duhur. Një piktor paraqiti në një ekspozitë dy punë të tij: e para paraqiste një grua të trishtuar me një fëmijë të dobët fizikisht dhe me një dhëmbje të madhe në fytyrë, të cilën e quajti «Refugjatja»; e dyta paraqiste një punëtor të vjetër që i jepte zanatin një punëtori të ri, ku dy figurat kryesore humbnin prapa një torroje të madhe dhe një sfondi plot banderola të kuqe, ku lexohej edhe një parullë politike e ditës. E para ishte me të vërtetë një vepër me vlerë, e realizuar mirë, kurse e dyta ishte diçka pa jetë, skematike. Kuptohet se as merita dhe as dobësia këtu nuk janë të temës ose të heronjve, që autori vuri në qendër të tablove. Ato janë të vetë autorit, të njohjes së thellë të «Refugjates» dhe të mosnjohjes si duhet të heronjve punëtorë dhe gezimit të punës. Nuk ka, pra, tema dhe heronj skematikë në vetvete, por ka trajtim skematik të temës dhe të heroit nga ana e autorit.

Paraqitje jo të drejtë të heroit ka edhe në disa krijime në të cilat, duke dashur që ai të jetë sa më «realist», ose për të trajtuar thellë psikologjinë e tij, në fakt paraqiten personazhe që nuk kanë asgjë të përbashkët me bashkëkohësin tonë. Baza e këtij gabimi duhet kërkuar në faktin se njeriu trajtohet në përgjithësi, i shkëputur nga shoqëria, nga thelbi i tij klasor dhe, shpesh herë, vihet theksi vetëm në anët e tij negative. Duke absolutizuar këtë koncept të gabuar, sidomos për sa u përket njollave që duhet të ketë medoemos njeriu i kohës sonë, shkrimtarët dhe artistët tanë do të shkonin shumë larg, do ta deheroizonin figurën e bashkëkohësit dhe do të merreshin me analiza psihike boshe, pa asnjë vlerë. Kjo do të çonte që në qendër të letërsisë sonë të viheshin bile edhe heronj të lëkundshëm, që zenë një pozitë ideologjike jo të shëndoshë, që qëndrojnë ndërmjet nesh dhe armiqve tanë, gjë që do të ishte krejt e padrejtë, historikisht e pasaktë dhe ideologjikisht e gabuar.

Gabime të kësaj natyre vihen re në veprat «Drama e një partizani pa emër» dhe «Një emër në mes të yjve». Në të parën heronjtë përshkohen nga frika ndaj armikut dhe mosbesimi në fitore, ndërsa në të dytën përlligjet mendimi sipas të cilit që të jesh hero nuk është e nevojshme të kesh një pregatitje ideopolitike e morale, nuk është e nevojshme të kesh një ideal të lartë e të luftosh për të, por mjaftojnë vetëm rrethanat e rastit.

Shkrimtarët dhe artistët tanë në krijimtarinë e tyre duhet të jenë vigjilentë e të luftojnë kundër ndikimeve të huaja, kundër pikëpamjeve borgjeze e revizioniste lidhur me zhvillimin e artit. Ky është një problem shumë

i rëndësishëm, që ka të bëjë me ruajtjen e pastërtisë ideologjike të artit tonë, të frymës së partishmërisë.

Ndikimi nga idetë e rrymat e ndryshme letrare e artistike që përhapin ideologët dhe estetët e artit borgjez e revizionist, flamuri i të cilave është humanizmi abstrakt dhe objektivizmi mbiklasor, si dhe tërheqja thjesht pas elementëve të formës artistike të shkrimtarëve të huaj, përbëjnë një rrezik serioz për krijimtarinë tonë.

Para disa kohësh në revistën «Nëndori» u botua drama «Dueli». Autori në këtë dramë ka dashur të përshkruajë Luftën Nacional-Çlirimtare dhe forcën e saj nëpërmjet një dueli idesh, ku të triumfonte çështja e popullit, çështja e partisë mbi ideologjinë e pushtuesit nazist. Por ky duel është shtjelluar nën ndikimin e ideve të huaja, pra duke u larguar nga rruga e partisë. Si rrjedhim, në fakt, del se ka patur edhe armiq «të arësyeshëm», të cilët, megjithëse luftonin me fanatizëm për fitoren e fashizmit, ishin «objektivë» ndaj luftës sonë dhe «humanë». Kështu «Dueli» jo vetëm nuk paraqet drejt luftën e popullit, por zbukuron fytyrën e armiqve me të cilët u ndesh populli ynë në këtë luftë. Kjo dramë është në kundërshtim me parimin e partishmërisë në letërsi.

Detyra e shkrimtarit komunist, me parti ose pa parti, është jo të bëjë thirrje për të «zbutur» urrejtjen ndaj armiqve, por t'i edukojë masat me patriotizmin e flaktë, me urrejtje për armiqtë e lirisë e pavarësisë së Atdheut dhe të çështjes së socializmit; jo të predikojë paqën kristiane midis njerëzve pa i dalluar ata se cilët janë, ç'klasë përfaqësojnë, për ç'interesa luftojnë. Një arti të tillë mbiklasor, një «humanizmi» të tillë abstrakt, ne duhet t'i kundërvëmë artin dhe humanizmin tonë revolucionar, që u përgjigjen interesave të klasës, të partisë, të luftës për socializmin kundër kapitalit, kundër shfrytëzimit, kundër pushtuesve.

Duhet thënë se «Dueli» dhe veprat e tjera që kritikua më sipër janë dështime të shkëputura, një lajthitje në krijimtarinë e autorëve të tyre. Autorët e këtyre veprave të gabuara janë të lidhur ngushtë me interesat e popullit e të partisë dhe, siç e kanë treguar në krijimet e tjera të tyre, ata militojnë aktivisht për këto interesa.

Estetika marksiste na mëson se lenia pas dore e politikës, e qëllimit edukativ të një veprë, të largon nga rruga e drejtë, nga letërsia dhe arti revolucionar.

Shkrimtarët dhe artistët, të gjithë punonjësit e krijimtarisë artistike, në çdo hap të punës së tyre krijuese, duhet të zënë atë kënd vështrimi që u përgjigjet më së miri interesave të popullit, të vijës së partisë. Asnjë fenomen, ngjarje apo personazh nuk duhet parë jashtë këtyre in-

teresave, sepse nuk ekziston asnjë fenomen i rëndësishëm shoqëror që të mos ketë lidhje me to. Kriteri themelor i vlerësimit të një krijimi artistik nuk mund të jetë tjetër veçse ky; sa i shërben çështjes së popullit e të partisë kjo apo ajo vepër letrare, kjo apo ajo tablo, kjo apo ajo këngë. Ky kriter nuk përjashton aspak kriterin artistik në përcaktimin e vlerës së një veprë, sepse pa vlerë artistike as mund të bëhet fjalë për letërsi, muzikë, pikturë, për art në përgjithësi. Por duke theksuar rëndësinë e përmbajtjes së shëndoshë ideopolitike, partia ka parasysh prioritetin që ka politika, ka parasysh se arti kurrë nuk ka qënë dhe nuk mund të jetë qëllim në vetvete, se ai kurdoherë i ka shërbyer një klase të caktuar.

Kjo përputhet plotësisht me parimin bazë të realizmit socialist, parimin e partishmërisë në art, të përpunuar nga Lenini. Artisti militant për çështjen e popullit, të socializmit, të revolucionit, duhet të shkruajë e të këndojë kurdoherë nga pozitat e klasës punëtore, nga pozitat e luftëtarit të ndërtimit socialist, nga pozitat e komunizmit. Në kundërshtim me teorisenët borgjezë e revizionistë, të cilët flasin me hipokrizi për «lirinë absolute» të shkrimtarëve dhe artistëve nga shoqëria dhe me këtë parullë të gënjeshtër maskojnë vartësinë e tyre, siç thosh Lenini, nga «qesja me para» e kapitalistëve, shkrimtarët dhe artistët tanë kanë qenë dhe duhet të jenë edhe në të ardhmen gjithënjë tendenciozë të partishëm, t'i shohin dhe t'i zgjidhin konfliktet nga pozitat revolucionare dhe t'u shërbejnë ashtu siç i kanë shërbyer, hapur, me gjithë shpirt, interesave të partisë e të popullit.

V. I. Lenini ka thënë se letërsia e proletariatit socialist duhet t'u shërbejë «miliona e dhjetra miliona punonjësve, të cilët përbëjnë lulen e vendit, forcën e tij, të ardhmen e tij». Punonjësit tanë të krijimtarisë e kanë patur parasysh kurdoherë këtë mësim të rëndësishëm. Ata edhe në të ardhmen duhet të punojnë në këtë drejtim. Popullit i shërbehet duke i dhënë vepra me një përmbajtje të thellë ideopolitike, duke shkruar për problemet e tij më preokupante, duke mbajtur një qëndrim serioz ndaj punës krijuese, në mënyrë që t'i jepet atij një krijimtari e një nivel të lartë artistik, e thjeshtë dhe e kuptueshme për masat, e frymëzuar nga populli dhe jeta e tij.

Organizatave të partisë, Ministrisë së Kulturës dhe Arteve, Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve u dalin detyra të mëdha për edukimin dhe mobilizimin e njerëzve të krijimtarisë sonë artistike, në mënyrë që ata, ashtu si gjithënjë, të shquhen për frymën e partishmërisë në krijimet e tyre, si luftëtarë kundër pikëpamjeve e ndikimeve revizioniste e borgjeze në zhvillimin e artit, të shquhen si edukatorë në shërbim të masave të gjëra punonjëse.

Krahas me thellimin dhe përmirësimin e përmbajtjes ideore të letërsisë dhe arteve tona qëndron edhe problemi i rëndësishëm i ngritjes së mëtejshme të nivelit artistik të tyre. Shkrimtarët dhe artistët kanë perfeksionuar akoma më shumë mjeshtërinë e tyre artistike, kanë krijuar vepra me një formë artistike të lartë, që u janë përgjigjur ideve të mëdha për të cilat ato militojnë, që kanë prekur dhe emocionuar mëndjet dhe shpirtat e njerëzve. Pa përmëndur krijime të njohura të viteve të mëparëshme, vepra të tilla të krijuara këta dy-tre vjetët e fundit si «Përse mendohen këta male» e Ismail Kadaresë, «Lumi i vdekur» i Jakov Xoxes, punimet më të mira të ekspozitës së arteve figurative të hapur me rastin e njëzetvjetorit të çlirimit, opera «Lulja e Kujtimit» e Kristo Konos, baleti «Halili dhe Hajrija» i Tish Daisë, filmi «Vitet e para» i regjizorit Kristaq Dhamo e të tjera janë rezultate të shënuara, që premtojnë për suksese edhe më të mëdha në të ardhmen.

Niveli i letërsisë dhe arteve shkon gjithënjë duke u ngritur, por kërkesat kulturele gjithënjë në rritje të masave punonjëse e shtrojnë si një detyrë imperative luftën për cilësinë edhe në fushën e letërsisë e të arteve. Zgjidhja e kësaj detyre është e lidhur me përvetësimin e ligjeve të krijimit artistik, me pasurimin e mëtejshëm të gjuhës e larminë e stileve, me gjallërimin e ngjyrave e të tingujve, me përdorimin sa më të mirë të vizatimit, të melodisë, të kompozicionit, të të gjitha mjeteve të teknikës së ndërlikuar e delikate artistike, me zhvillimin e individualitetit artistik.

Puna artistike është e një përgjegjësie të madhe dhe është pikërisht kjo përgjegjësi që duhet të ndjehet edhe më fort nga njerëzit tanë të krijimit artistik. Shkrimtarët dhe artistët duhet të tregohen më kërkues e më këmbëngulës në punë. Fjala që thotë se «arti kërkon një talent dhe nëntë punë» është një e vërtetë e madhe. Prandaj punonjësit krijues nuk duhet t'i lejojnë kurrë vetes të nxjerrin nga duart e tyre vepra të ngutura, ku nuk ndihet serioziteti i nevojshëm i përpunimit dhe i skalitjes.

Letërsia, piktura e muzika e realizmit socialist kanë lindur mbi bazën e zhvillimit të gjatë historik të shoqërisë sonë, të jetës së saj shpirtërore, të traditave të shquara e më të mira kulturalo-artistike të popullit tonë. Partia ka shtruar vazhdimisht detyrën që artistët tanë ta njohin, ta studiojnë, të mbështeten më fort në trashëgimin tonë letrar e artistik të kultivuar e popullor, duke marrë prej tij elementët përparimtarë, patriotikë e demokratikë. Letërsia dhe arti socialist, që krijohen për popullin, nuk duhen shkëputur asnjë herë prej krijimtarisë popullore, ku mund dhe duhet të gjejnë kurdoherë mbështetje e frymëzim.

Kjo nuk është një çeshtje e thjeshtë vazhdimësie, por një çeshtje që ka të bëjë drejtpërsëdrejti me krijimin e vlerave të vërteta letrare artistike, me krijimin e origjinalitetit të vërtetë të letërsisë e artit shqiptar, që e dallon nga letërsia dhe arti i kombeve të tjera. Kjo nuk është as një çeshtje e shkëputur forme, por një çeshtje e pandarë përmbajtjeje e forme. Duke pasqyruar realitetin e kohës dhe duke u thelluar përditë e më shumë në traditat kombëtare, shkrimtarët dhe artistët venë në jetë një nga parimet themelore të marksizëm-leninizmit mbi kulturën e kohës sonë, e cila është dhe duhet të jetë socialiste nga përmbajtja dhe kombëtare nga forma. Prandaj letërsia, muzika, piktura dhe skulptura, për të forcuar dhe zhvilluar më tej bazën e tyre kombëtare, duhet të bëjnë një punë edhe më të madhe për njohjen dhe përvetësimin e traditës kombëtare, veçanërisht asaj popullore.

Artit që i mungon karakteri kombëtar, i mungon në fund të fundit origjinaliteti, vlera e tij e vërtetë. Ai kthehet në një art epigon e kozmopolit. Estetët, letrarët dhe artistët revizionistë, duke u nisur nga njollosja e vlerave kombëtare të artit socialist, filluan pikërisht për këtë të vije në udhën e arteve e të letërsisë dekadente të borgjezisë, të bëhen kështu kozmopolitë dhe epigonë të tyre.

Letërsia dhe artet tona duhet t'i konsolidojnë edhe më fort pozitën që kanë fituar në rrugën e zhvillimit të tyre si letërsi dhe arte të realizmit socialist. Përveç të tjerave, këtu është fjala edhe për lulëzimin e gjithanshëm të gjinive të ndryshme, sidomos të atyre që kanë një peshë më të madhe, apo që kanë mbetur hë për hë më prapa. Është fjala për rrugët e zhvillimit të mëtejshëm të letërsisë dhe arteve, për ngritjen në një shkallë më të lartë të pjekurisë së tyre artistike.

Ndër problemet themelore të zhvillimit të prozës sonë është konsolidimi i mëtejshëm i romanit, si gjini që ka mundësi të mëdha për pasqyrimin e gjërë e të thellë të jetës. Detyra e prozatorëve është që, mbi bazën e eksperiencës së fituar dhe duke u përpjekur të krijojnë vepra të një cilësie edhe më të mirë, të bëjnë që romani të jetë një gjini gjërësisht e lëruar. Në dramaturgjë, veç nevojës për më shumë drama e komedi të një niveli më të lartë artistik, detyra bazë është ecja me vendosmëri në rrugën e thellimit të tendencave realiste nëpërmjet kapërcimit të çfaqjeve romantiko-sentimentaliste që vihen re akoma në këtë fushë. Një rëndësi të veçantë ka edhe lërimi më i gjërë i gjinive të ashtuquajtura të vogla, si tregimi i shkurtyr, skica, reportazhi letrar, vjersha, skeçi, etj., të cilat, për vetë natyrën e tyre, janë mjaft operative e komunikuese me masat dhe militojnë ditë për ditë për problemet aktuale.

Në pikturë duhet të marrin një zhvillim më të madh tablotë kompozicionale. Deri tani në këto tablo ka predominuar tema historike dhe Luftës Nacional-Çlirimtare, kryesisht sepse në këtë drejtim janë bërë edhe kërkesat e porosive shtetërore për muzeume. Zgjerimi dhe larmia e këtyre kërkesave e porosive do të sillte, bashkë me temën e ndërtimit socialist, edhe një përpjekje më të madhe për konsolidimin e kësaj gjinie të rëndësishme. Tendanca e disa piktorëve drejt tablosë monumentale do të mbështetej në këtë mënyrë edhe më shumë. Kështu piktura jonë, nga brendia qoftë apo nga forma, do të afrohet edhe më shumë me masat. Dhe kërkesa që piktura të afrohet edhe më shumë me masat është një nga detyrat më të rëndësishme e më të vështira që dalin para artit tonë figurativ. Konsolidimi i pozitave në tërë pikturën tonë të realizmit socialist duhet të bëhet duke ndjekur rrugën drejt masave me anë të temës së ditës, qoftë në tablotë kompozicionale, qoftë në portretin e njeriut të ri, ndërtues të socializmit, qoftë me peisazhin e ri shqiptar të ndërtimit socialist.

Përsa i përket muzikës, detyrë themelore është mbështetja tek muzika popullore, tek folklori ynë, i cili është një pasuri e paçmueshme dhe burim frymëzimi për kompozitorët tanë. Çështja e bazës kombëtare të muzikës sonë në përgjithësi, të një baze kombëtare në kushtet e reja të ndërtimit socialist, është në radhë të parë çështja e brendisë socialiste të artit tonë muzikor. Sentimentalizmi që karakterizonte disa herë pjesët tona të muzikës së lehtë, ritmet dhe orkestrimet ekstravagante që janë vënë re disa herë këto vitet e fundit, janë një ndikim i huaj që u çfaq gjatë përpjekjeve për të krijuar e zhvilluar këtë gjini të muzikës sonë. Kjo ka ndodhur, sigurisht, edhe për faktin se kompozitorët tanë nuk kanë një eksperiencë të pasur dhe shpesh një ngritje profesionale të mjaftueshme. Por kryesore është mungesa e qëndrimit kritik ndaj eksperiencës së huaj.

Çështja se si të mësojmë e çfarë të mësojmë nga arti përparimtar botëror, sidomos në konditat e sotme, kur ideologët borgjezë e revizionistët modernë reklamojnë me bujë lloj-lloj idesh e formash pseudo të reja, ka, pra, një rëndësi të dorës së parë. Veçanërisht e theksojmë këtë lidhur edhe me pikëpamjet formaliste që janë vënë re edhe tek ne, në disa autorë pa eksperiencë, në të kuptuarit e novatorizmit.

Dihet se novatorizmi ka të bëjë, në radhë të parë, me përmbajtjen, me zbulimin e asaj që është e re në jetën e shoqërisë sonë. Përmbajtja e re e shoqërisë sonë përcakton edhe përmbajtjen e re të artit, e cila, si rrjedhim, kërkon, pa dyshim, edhe një formë artistike të re dhe më të perfeksionuar. Ky është kuptimi i drejtë i novatorizmit, i cili ngrihet mbi një bazë që ka ekzistuar më parë, mbi tra-

ditat më të mira kulturele të së kaluarës dhe mbi eksperiencën që ka fituar arti ynë i ri socialist. Shoku Enver Hoxha, në mbledhjen e korrikut të vitit 1961 me njerëzit e letërsisë dhe të arteve, ka thënë lidhur me këtë problem:

«Kudo ka poezi, kudo ka novatorizëm dhe askush nuk ka të drejtë dhe nuk mundet ta pengojë atë. Vetëm se duhet që ky novatorizëm të ecë në rrugën e drejtë, duke respektuar parimet e realizmit socialist, duhet që vepra të jetë e thjeshtë, e qartë, madhështore, mobilizuese, të edukojë e t'i hapë popullit perspektivën. Kjo ka rëndësi të madhe dhe këtë ne e gjejmë kudo,... por njëkohësisht nuk duhet të hidhen poshtë traditat e mira të së kaluarës. Novatorizmi nuk duhet barazuar asnjë herë me mohimin e traditës».

Duhet të themi se në përgjithësi shkrimtarët dhe artistët tanë i kanë patur mirë parasysh këto mësimet e partisë dhe janë në rrugë të drejtë kërkimi. Ne kemi shkrimtarë dhe artistë të talentuar të rinj dhe me moshë të kaluar që janë me të vërtetë novatorë, ashtu siç është novator në thelb tërë arti ynë i realizmit socialist. Këtë e tregon mirë zhvillimi i letërsisë sonë, sidomos gjatë viteve të fundit. Kështu, veçanërisht në poezi, janë krijuar vepra të fuqishme të mbështetura plotësisht në metodën e realizmit socialist dhe me një frymë të shëndoshë kombëtare, të cilat, në të njëjtën kohë, si nga brendia ashtu edhe nga forma e skalitja artistike janë plotësisht novatore.

Por ka edhe raste kur novatorizmi revolucionar është parë si mohim i traditave të mira të së kaluarës, si një çështje «mode», duke e identifikuar me nevojën për të qenë «të kohës», «origjinalë», pa marrë parasysh kërkesat ideologjike. Kështu, novatorizmi kuptohet si një çështje e thjeshtë forme, si diçka që duhet arritur me doemos e me një çmim të lirë, me anë të lojës së fjalëve, të figurave apo të ngjyrave, me anën e disa trukeve dhe elementeve, që për punën krijuese janë krejt të jashtëme e të sipërfaqëshme. Duke e kuptuar novatorizmin si një çështje «mode», aty këtu duken përpjekje të gabuara për të futur forma artistike jo të diktuar nga brendia, nga nevoja për të paraqitur lëndën e jetës në formë sa më të qartë e të goditur, po për një farë snobizmi; zëvendësohet marrja e eksperiencës në mënyrë kritike nga arti përparimtar botëror me imitim e thjeshtë të disa autorëve, rrymave e stileve, pa njohur mirë natyrën letrare — shoqërore të tyre.

Këto çfaqje janë ndjerë në festivalet e këngëve në radio, në të cilat janë ekzekutuar edhe këngë pa melodi e me ritëm të çthurur, që s'janë gjë tjetër veçse kopje të modës perëndimore. Ato janë ndjerë në artet figurative, ku ka

patur edhe vepra me ngjyra të zymta e deformime të figurës së njeriut e të peisazhit, nën pretextin e thjeshtësimit të formave, gjë që ka çuar deri në cungimin dhe shtrëmbërimin e idesë. Ato janë ndjerë edhe në skenografi, ku nganjëherë konvencionalizmi i tepëruar ka dëmtuar edhe vetë idenë e veprave skenike. Raste të tilla ka patur edhe në letërsi, ku në disa shkrime konfliktet janë trajtuar e zgjidhur në një mënyrë të tillë që nuk i pranon llogjika e shëndoshë e luftës së klasave, ku ka humbur qartësia e veprave dhe janë bërë ato të pakuptueshme nga masat e lexuesve. Kjo ka ndodhur sidomos në poezinë e disa të rinjve, ku është krijuar një uniformitet i dëmshëm, i cili shprehet në vargje të pafrymëzuara, në përsëritjen e figurave të huazuara, në imitim e njëri-tjetrit, etj.

Çfaqjet për të cilat u fol më sipër përbëjnë, në kushtet e sotme, një rrezik për letërsinë e artet tona, sepse aty fshihet mundësia e depërtimit të pikëpamjeve të huaja formaliste. Kundër këtij rreziku duhet të drejtohet lufta jonë e organizuar teorike e praktike; kundër tij partia duhet të mobilizojë shkrimtarët, piktorët, skulptorët, kompozitorët, gjithë kuadrot më të talentuara e më të përgatitura ideologjiksht e artistiksht.

Në të njëjtën kohë, njerëzit e artit e të letërsisë duhet të bëjnë një luftë të vendosur kundër rutinës, cektësisë, skematizmit e konservatorizmit, të cilët, gjithashtu, përbëjnë një problem serioz për letërsinë dhe artet tona. Lufta kundër këtyre çfaqjeve e dobësive është një kusht i domosdoshëm që artet dhe letërsia jonë të ecin përpara, të çajnë rrugë të reja të pazbuluara gjer më sot, të ngrihen në nivelin e kërkesave të kohës sonë.

Kuptimi i drejtë marksist-leninist i traditave dhe i novatorizmit, unitetit të formës e përmbajtjes, i marrjes në mënyrë kritike të eksperiencës së artit përparimtar botëror dhe i luftës kundër të gjitha çfaqjeve formaliste e konservatore do t'u japin patjetër një shtytje të re zhvillimit e lulëzimit të letërsisë dhe arteve tona.

Për zhvillimin e mëtejshëm dhe në rrugë të drejtë të letërsisë dhe arteve një rol shumë të madh e të rëndësishëm luan kritika letrare e artistike, e cila, me gjithë sukseset e arritura, sidomos vitet e fundit, mbetet akoma gjinia më e prapambetur. Kritika dhe mendimi ynë teorik në fushën e estetikës, me gjithë disa përpjekje që meritojnë vëmendjen, nuk janë në lartësinë e detyrës së tyre. Ato kanë zënë një vend të pamjaftueshëm në shtyp e në botime të veçanta, kanë vijuar të mbeten recensionale dhe të merren akoma rallë me problemet që u dalin arteve e letërsisë. Rrahja e problemeve teorike bëhet në mënyrë pak a shumë të rastit dhe jo në lartësinë e duhur. Organizimi i paktët dhe shpesh herë i dobët i diskutimeve krijuese nga

Lidhja e Shkrimtarëve dhe Artistëve dhe nga organet e shtypit letrar është gjithashtu një e metë tjetër që duhet vënë në dukje.

Gjëndja e kritikës letrare-artistike është një problem që duhet të preokupojë partinë dhe njerëzit e arteve e të letërsisë. Ne kemi nevojë për një kritikë thellësisht parimore e të partishme, për një kritikë që të mbrojë me vendosmëri parimet marksiste-leniniste në fushën e artit e të letërsisë, që të goditë çdo çfaqje të huaj për ideologjinë dhe moralin tonë, që të përkrahë e mbështetë atë që është e shëndoshë, revolucionare, atë që militon për vijën e partisë e që shërben për edukimin komunist të masave. Vetëm një kritikë e tillë është në dobi të autorëve, i shërben mbarëvajtjes së letërsisë e arteve dhe ndihmon në orientimin e drejtë të masave për të kuptuar e vlerësuar si duhet veprat letrare-artistike.

Kritika jonë duhet të demaskojë pikëpamjet revizioniste në art dhe të zbulojë falsitetin, kalbëzimin dhe rrezikun e tyre. Ajo duhet t'u bëjë luftë rrymave revizioniste të «realizmit pa cak», të «pacifizmit pasiv», të «bashkekzistencës ideologjike», të të ashtuquajturit parim «pannjerëzor» të artit, të cilat, të gjitha së bashku, mohojnë karakterin klasor dhe partishmërinë e letërsisë e të arteve dhe i orientojnë ato drejt letërsisë e artit reaksionar borgjez.

Shkrimtarët dhe artistët, kritikët dhe teorisienët tanë shtypi, e në radhë të parë shtypi letrar — «Nëndori» e «Drita», — duhet të luftojnë për të ngritur rolin dhe rëndësinë e kritikës, principialitetin dhe vertetësinë e saj, të preokupojnë më shumë për rritjen e kuadrove të reja të kritikëve, për zhvillimin e estetikës marksiste, për orientimin e drejtë të kritikës, në mënyrë që edhe ajo të merret në radhë të parë me veprat e problemet letraro-artistike që kanë të bëjnë me aktualitetin.

Një përgjegjësi të madhe ka veçanërisht organi i Komitetit Qëndror «Zëri i Popullit», i cili duhet të mbajë mirë parasysh se, ashtu si në të gjitha çështjet, edhe në atë të kritikës letrare e artistike duhet të jetë tribuna ku të shprehet pozita parimore e partisë mbi problemet e letërsisë dhe arteve. Kujdes i veçantë, posaçërisht për orientimin e drejtë të letrarëve dhe artistëve të rinj, si dhe për edukimin e rinisë, duhet të tregojë në këtë drejtim organi i KQ të BRPSH-së «Zëri i Rinisë».

Një numur gjithënjë e më i madh të rinjsh janë duke treguar talentin e tyre në fushën e letërsisë e arteve. Ndërmjet atyre ka mjaft premtime të gëzueshme, por, natyrisht, ka edhe çfaqje negative të tilla që janë të kuptueshme për moshën dhe pjekurinë që kanë, si kapja pas temave të vockëla, mosnjohja e duhur e jetës dhe e problematikës së moshës së tyre, etj. Lidhja e Shkrimtarëve dhe Artistëve, or-

ganizatat e partisë e ato të rinisë, me qëllim që të shtohen radhët e punonjësve krijues me gjak të ri, duhet t'i kushtojnë më shumë kujdes zbulimit, edukimit dhe rritjes së talenteve të reja që ka në fushën e letërsisë e të arteve.

Këto janë disa nga problemet e detyrat kryesore që aktualisht dalin përpara letërsisë dhe arteve tona. Ato kanë të bëjnë me zhvillimin e mëtejshëm të arteve tona, me forcimin e karakterit të tyre luftarak, me ngritjen në një nivel më të lartë ideopolitik dhe artistik të tyre.

Një nga kushtet vendimtare për një zhvillim të shëndoshë të letërsisë dhe arteve, për zbatimin me sukses të detyrave që shtron partia para tyre, për zhdukjen e dobësive që vihen re në krijimtarinë tonë, është lidhja gjithënjë e më e ngushtë e shkrimtarëve, artistëve, piktorëve e kompozitorëve me popullin, njohja e thellë dhe e vazhdueshme e jetës së popullit, e realitetit tonë dhe, krahas kësaj, kuptimi marksist-leninist i fenomeneve dhe i proceseve më karakteristike të shoqërisë sonë.

Eksperiencia tregon se ata shkrimtarë dhe artistë që e kanë njohur thellë jetën, kanë krijuar vepra të bukura e të frymëzuara thellësisht realiste. Mund të përmendeshin shumë shëmbuj në këtë drejtim, goftë nga lëmi i letërsisë apo i muzikës, goftë nga ai i pikturës e arteve të tjera. Shëmbulli më i freskët është romani i fundit i Jakov Xoxes «Lumi i vdekur», në të cilin duket qartë se autori njeh thellë ambientin, jetën, psikologjinë e fshatarit të Myzeqesë, të kaluarën e të tanishmen e tij.

Shkrimtarët dhe artistët tanë, në përgjithësi, i ka karakterizuar lidhja me jetën, me popullin. Këtu qëndron arsyeja e respektit dhe e dashurisë që kanë lexuesit për ta. Por në këtë drejtim ato duhet të bëjnë përpjekje akoma më të mëdha duke shfrytëzuar më drejt e më racionalisht kushtet favorizuese që kanë krijuar partia e qeveria për këtë qëllim. Jeta jonë zhvillohet me ritme shumë të shpejta dhe me zhvillimin e saj ndryshojnë njerëzit dhe kushtet në të cilat ata jetojnë. Për ta pasqyruar këtë zhvillim shkrimtarët dhe artistët duhet të mos mbeten prapa, por ta ndjekin atë hap pas hapi, duke u lidhur sa më ngushtë me popullin, duke marrë pjesë aktive në jetën ekonomike, politike, shoqërore e kulturele të vëndit.

Shoku Enver Hoxha, duke folur në plenumin e komitetit 1964 të Komitetit Qëndror të Partisë, theksoi se:

«metoda më e mirë dhe shpëtimtare për njerëzit e kulturës dhe artit është lidhja me jetën konkrete, me të mirat dhe brengat e popullit. Çështja e lidhjes së shkrimtarëve me jetën e popullit, me rea-

litetin tonë socialist, është një çështje e madhe, që ka të bëjë drejtpërsëdrejti me zhvillimin e mëtejshëm të letërsisë sonë në rrugë të drejtë».

Partia u ka bërë e u bën thirrje shkrimtarëve dhe artistëve që të lidhen sa më ngushtë me jetën e popullit, të rrojnë me pulsin e jetës së tij, të njohin nga afër jetën dhe punën e njerëzve tanë, në fabrika e uzina, në miniera e kooperativa, në ferma e SMT, në shkolla e kantiere ndërtimi, në reparte ushtarake e kufitare, në fshat e qytet, duke shfrytëzuar për këtë qëllim të gjitha rrugët e format e mundëshme, që nga vendosja me afate të gjata apo të shkurtëra në qendrat e punës e të prodhimit e deri te kontaktet e vazhdueshme masive e individuale me njerëzit.

Ky problem ka një rëndësi të dyfishtë për artin dhe vetë njerëzit e punës krijuese, sepse, nga njëra anë, ata do të njohin jetën e vërtetë, problematikën e ndërtimit të socializmit dhe heronjtë e ardhshëm të veprave të tyre; do të gjejnë temat që u duhen dhe frymëzimin e nevojshëm për të krijuar vepra dinjitoze, me një përmbajtje të thellë e me një nivel të lartë artistik. Nga ana tjetër, kjo do të shërbejë njëkohësisht edhe për edukimin e vetë njerëzve të krijimtarisë me frymën revolucionare, me qëndrimin burror ndaj vështirësive dhe me virtutet më të pastra që janë të mishëruara tek masat punonjëse.

Njohja e thellë e realitetit është një proces i gjatë e i ndërlikuar. Për të njohur e interpretuar transformimet e thella që bëhen në gjirin e shoqërisë sonë, për t'u hyrë thellë fenomeneve shoqërore, për të njohur zhvillimin e tyre dialektik nëpërmjet kontradiktave, për të zbuluar të renë që, nganjëherë, fshihet dhe është vështirë ta shohësh, për të ditur se cilat fenomene janë tipike, që lidhen me thelbin e rendit tonë, dhe cilat të dorës së dytë, jo karakteristike, të përkohëshme, për t'u orientuar gjithënjë drejt në punën krijuese, shkrimtarët dhe artistët duhet ta njohin jetën jo vetëm nga ana e jashtëme, nëpërmjet fakteve të veçanta. Është e domosdoshme që ata të kenë edhe një përgatitje të mirë teorike, të përvetësojnë si duhet metodën dialektike marksiste-leniniste. Prandaj partia shton me forcë detyrën që shkrimtarët dhe artistët, gjithë inteligjencia jonë krijuese, të studiojnë dhe të përvetësojnë ideologjinë marksiste-leniniste dhe vijën e përgjithëshme politike të partisë, që është zbatimi në praktikë i teorisë marksiste-leniniste në kushtet konkrete të vëndit tonë.

Byroja Politike e Komitetit Qëndror të Partisë është e bindur se njerëzit e krijimtarisë sonë artistike që me

veprat e tyre kanë luajtur një rol të dorës së parë për edukimin e masave dhe zhvillimin e kulturës sonë socialiste, që kurdoherë, me vendosmëri e besim, kanë luftuar për interesat e popullit e të partisë, do t'i shtojnë përpjekjet e tyre për t'i dhënë një hov të ri zhvillimit të letërsisë dhe arteve tona të realizmit socialist, për të krijuar për punonjësit tanë edhe më shumë vepra letrare e artistike, të një niveli të lartë ideoartistik, të bukura e të frymëzuara.

TË PËRMIRËSOJMË PUNËN PËR EDUKIMIN IDEOESTETIK TË MASAVE

Lenini ka thënë:

«Arti i takon popullit. Ai duhet t'i shtrijë rrënjët e tij të thella në shtresat e dëndura të masave të gjera punonjëse. Ai duhet të kuptohet nga këto masa dhe t'u pëlqejë atyre. Ai duhet të bashkojë ndjenjat, mendimet dhe vullnetin e këtyre masave, t'i ngrejë ato».

Arritjes së këtij qëllimi i shërbejnë si zhvillimi në rrugë të drejtë i krijimtarisë letrare dhe artistike ashtu edhe të gjitha institucionet kulturele e artistike, profesioniste e amatore, të gjithë punonjësit e kulturës dhe të artit tonë socialist.

Partia dhe shteti ynë i kanë dhënë dhe i japin gjithënjë përkrahjen e tyre aktive përhapjes sa më të gjërë të literaturës, arteve dhe përgjithësisht kulturës, të cilat po bëhen gjithënjë e më tepër një nevojë shpirtërore për masat e popullit, dhe veçanërisht për rininë.

Gjatë këtyre 21 vjetëve tek ne është krijuar një rrjet i gjërë teatroshe e ansamblesh, të cilat bëjnë një punë të madhe për propagandimin e përhapjen e arteve tona. Sot kemi 21 teatro të dramës e të estradës, teatrin e operas e të baletit, ansamblin shtetëror të këngëve e valleve, teatrin e kukllave, ansamblin e Ushtrisë Popullore dhe një trupë cirku. Në këtë rrjet të gjërë institucionesh artistike profesioniste kultivohet arti ynë, gjejnë realizimin skenik veprat më të mira të autorëve shqiptarë dhe atyre të huaj, zhvillojnë talentet e tyre artistët e rinj, shumë prej të cilëve filluan rrugën e tyre si amatorë të thjeshtë dhe tani kanë arritur në një shkallë të lartë profesionale.

Duke e çmuar librin si një mjet të fuqishëm për edukimin ideologjik e estetik të masave, një vëmendje e ve-

çantë u është kushtuar botimeve, dhe sidomos botimit të letërsisë artistike. Libri letrar që përhapet në shkallë të gjërë nëpërmjet qindra bibliotekave e librarive popullore është bërë, në kuptimin e plotë të fjalës, një mjet i përditëshëm për edukimin e masave, një mik i tyre i ngushtë e i pandarë.

Muzika, piktura e skulptura po ushtrojnë gjithënjë e më shumë një ndikim të konsiderueshëm në edukimin ideo-artistik të rinisë dhe të masave të popullit. Festivalet e gjinive të ndryshme të muzikës dhe hapja e ekspozitave të arteve figurative janë bërë një fenomen i zakonshëm i jetës kulturele.

Ne kemi hedhur hapat e para modeste në zhvillimin e përhapjen e një arti të ri për vëndin tonë, siç është ai i kinematografisë. Rritja e vazhdueshme e prodhimit të filmave, sidomos kronikalë e dokumentarë, ka hedhur tanimë bazat e shëndosha të kinematografisë kombëtare. Për t'u shërbyer sa më mirë masave të popullit është ngritur një rrjet i gjërë prej 241 kinemash, që ndiqen çdo vit nga miliona spektatorë, dhe është bërë e mundëshme që filmi të cohet edhe në fshat.

Një nga treguesit kryesorë që flet për përhapjen e kulturës në masat e popullit, dhe veçanërisht të letërsisë dhe arteve, është edhe lëvizja e amatorëve të artit, në të cilën janë aktivizuar masat e gjëra të fshatit e qytetit, punonjës të profesioneve e moshave të ndryshme, burra, gra e fëmijë. Karakteristika kryesore e kësaj lëvizjeje është masiviteti dhe në përgjithësi përmbajtja e shëndoshë ideologjike. Kjo lëvizje e amatorëve të artit, nga njëra anë, ka shërbyer për rritjen e entuziazmit, për edukimin e mobilizimin e punonjësve në punë, dhe, nga ana tjetër, ka angazhuar masa të rinisë punëtore, shkollore e fshatare në një punë të dobishme për vetë edukimin e tyre në kohën e lirë pas punës e mësimit. Zhvillimi i festivaleve artistike të muzikës e këngës, i olimpiadave teatrale, i koncerteve të fjalës artistike, i festivaleve të kompozitorëve amatorë, etj., në të cilat mesatarisht çdo vit janë aktivizuar deri në 100 mijë vetë, e ka çuar përpara lëvizjen e amatorëve të artit. Kjo lëvizje është një shprehje konkrete e pjesëmarrjes së masave në revolucionin kultural. Ajo është zbatimi i parimit që kultura u përket dhe u shërben masave. Ajo është zbatimi i metodës së vetedukimit të masave dhe i pjesëmarrjes së tyre në krijimin e drejtimin e kulturës së re socialiste.

Këto realizime flasin për sukseset tona të mëdha në këtë fushë, për karakterin e thellë popullor e demokratik të kulturës sonë, për shpirtin e lartë krijues e ardashës të popullit tonë, për vitalitetin e tij të madh. Këto realizime janë në të njëjtën kohë një bazë e shëndoshë për një

höv të ri më të madh sasior e cilësor të arteve tona dhe në përgjithësi të kulturës sonë.

Për këtë, detyrë e rëndësishme e organeve të partisë e të pushtetit është që, në radhë të parë, të interesohen më shumë për shfrytëzimin më me efekt të mjeteve, formave dhe organizmave që kanë në dispozicion për edukimin e masave. Ne duhet të sigurojmë një përhapje, qarkullim e lexim më të madh të librit, një frekuentim më të mirë të bibliotekave dhe një tërheqje më të gjërë të spektatorëve e vizitorëve në teatrot, galeritë, muzeumet e kinematë tona. Krahas me këtë ne duhet të marrim masat e nevojëshme që të pasurohet e të zgjerohet më tej rrjeti dhe baza materiale e institucioneve kulturalo-artistike. Mundet që jemi akoma të kufizuar në mjete, por duke marrë parasysh konditat e vendit tonë, një kujdes i posaçëm duhet të tregohet për zhvillimin më të madh të kinofikimit, të radiofikimit dhe të veprimtarisë botuese, sidomos në drejtim të fshatit.

Institucionet kulturalo-artistike, profesioniste dhe amatore kanë për detyrë të vënë në jetë politikën e partisë mbi zhvillimin e letërsisë e të arteve, duke u bërë nxitje e fuqishme për krijimet me përmbajtje të shëndoshë e nivel të lartë artistik; të sigurojnë kurdoherë një interpretim të drejtë të krijimeve letrare dhe artistike, duke i dhënë përmbajtjes ideore edhe një formë të denjë artistike; të edukojnë në masat shije të drejta estetike dhe një kuptim të drejtë mbi artin, mbi atë që është e bukur e me të vërtet edukative; të ndihmojnë që krijimet letrare dhe artistike të bëhen një mjet i fuqishëm për edukimin e masave e mobilizimin e tyre në luftën për ndërtimin e socializmit; të luftojnë ndikimet e huaja formaliste, përçudnimet e shtrembërimet borgjeze e revizioniste, që synojnë në korruptimin e degjenerimin e punonjësve, sidomos të rinisë.

Me qëllim që institucionet kulturalo-artistike, punonjësit e kulturës e të arteve dhe lëvizja artistike amatore ta kryejnë mirë rolin e tyre, ato duhet të kenë parasysh çeshtjet e mëposhtëme:

Institucionet tona artistike e kulturele, në të gjithë veprimtarinë e tyre, duhet të udhëhiqen kurdoherë nga kërkesat ideopolitike të partisë, me qëllim që të ushtrojnë në masat një ndikim edukativ gjithënjë e më të madh.

I gjithë programi i punës së institucioneve tona artistike e kulturele duhet t'i përgjigjet detyrës së edukimit komunist të masave, prandaj ai duhet t'u bëjë jehonë problemeve politike, ekonomike e shoqërore aktuale që ka partia. Atë duhet ta përshkojë fund e krye fryma e politikës dhe ideologjisë së partisë, sepse vetëm në këtë mënyrë institucionet tona artistike e kulturele do të militojnë për idetë e socializmit dhe do të ushtrojnë një ndikim të madh edukativ në masat.

Në punën e tyre të deritanishme, institucionet e ndryshme, në përgjithësi, janë udhëhequr në radhë të parë nga këto kërkesa. Por në disa raste ato janë lënë në plan të dytë, apo janë lënë pas dore.

Dihet se repertori është elementi kryesor në punën e teatrove. Ai përcakton fytyrën e një institucioni artistik dhe është faktor vendimtar për përmbushjen ose jo me sukses të funksionit të tij edukativ. Mirëpo pikërisht në këtë drejtim ka mjaft dobësi e të meta, si bie fjala në repertorin e teatrove të estradave, të cilat janë një lloj arti mjaft i përhapur tek ne dhe tërheqin numurin më të madh të spektatorëve. Pavarësisht nga sukseset që kanë patur estradat tona, në to janë çfaqur herë pas here edhe gabime apo pasaktësi politike e ideologjike. Satira dhe humori, sidomos në këtë gjini të artit, janë mjete të fuqishme veprimi mbi masat, por ato duhet të qëllojnë në shënjtë atje ku duhet, dhe të nisen nga pozita të shëndosha ideologjike.

Duhet luftuar në të gjitha drejtimet e me të gjitha forcat që orientimi i dhënë që ato të jenë gazeta artistike të partisë, që të trajtojnë në mënyrë artistike problemet politike, ekonomike e shoqërore të ditës, të brendëshme e të jashtëme, të vihet plotësisht në jetë, pavarësisht nga vëshirësitë e mëdha që paraqet ky lloj arti, si në gjetjen e repertorit ashtu edhe në realizimin e tij skenik.

Ndërtimi i një repertori sa më të përshtatshëm, natyrisht, nuk është problem vetëm për estradat, po për të gjitha llojet e teatrove, sepse ka patur raste që edhe në skenat e teatrove dramatike të luhen pjesë të gabuara ngagjithësi ideologjike, qoftë të autorëve të huaj, qoftë të atyre shqiptarë. Po kështu, repertori i Teatrit të Operas e Baletit është shumë për të dëshiruar. Në të mungojnë pjesë të tilla që t'i shërbejnë më drejtpërdrejt nxitjes e brumosjes së ndjenjave revolucionare të spektatorëve.

Kështu duhet parë puna edhe me të gjitha organizmat e tjera, të cilat merren me përhapjen e letërsisë, arteve dhe përgjithësisht të kulturës në masat. Shtëpitë e kulturës, bibliotekat, muzeumet dhe gjithë lëvizja e amatorëve të artit duhet t'u shërbejnë masave dhe t'ja nënshtrojnë të gjithë veprimtarinë e tyre në radhë të parë edukimit komunist të masave. Puna e këtyre institucioneve nuk mund të jetë e shkëputur nga problemet aktuale që ka partia në fushën e edukimit të masave.

Këto të meta tregojnë se drejtuesit e këtyre institucioneve dhe organeve përkatëse të pushtetit e të partisë nuk i kanë kushtuar kujdesin e duhur problemit të zgjedhjes së repertorit, në mënyrë që ai t'i përgjigjet sa më mirë politikës së partisë, problemeve aktuale që kanë përpara masat punonjëse.

Parimi më i lartë i të gjitha institucioneve artistiko-kulturale duhet të jetë ai që t'u shërbejnë masave të gjera të popullit, me qëllim që arti i tyre të vlejë për edukimin, si dhe për argëtimin e çlodhjen e kulturuar të punëtorëve, fshatarëve e intelektualëve. Ndodh ngandonjëherë që institucionet artistike e kulture të mos e mbajnë mirë parasysh këtë parim, të mbyllën brënda katër mureve dhe të bëjnë «art». Natyrisht, një art i tillë, që nuk i tërheq masat, që nuk shkon deri tek masat, nuk ka vlerë. Këto institucione duhet të bëjnë një punë të madhe propagandistike e organizative, me qëllim që t'i forcojnë sa më shumë lidhjet me masat, dhe veçanërisht me rininë, gjë që arrihet në radhë të parë nga fakti se çfarë idesh propagandojnë ato dhe në ç'mënyrë i propagandojnë.

Në fakt, teatrot tona, kush më shumë e kush më pak, kanë siguruar tanimë një spektator të rregullt e të qëndrueshëm. Por kjo është akoma e pamjaftueshme dhe përfaqëson vetëm njerën anë të veprimtarisë së tyre. Ana tjetër, po aq e rëndësishme, është vajtja e teatrove tek masat. Në këtë drejtim ka shumë pakujdesi e të meta, për të mos thënë se ka edhe një farë nënvlehtësimiti. Kjo gjë duhet të ndryshojë rrënjësisht e sa më parë. Trupat e teatrove duhet të zbresin poshtë, të shkojnë te punëtorët, fshatarët, ushtarët, dhe atje të demonstrojnë artin e tyre militant. Ato duhet të shkojnë medoemos edhe në fshat, edhe në rrethet e vogla, kundrejt të cilave ngandonjëherë nuk mbahet qëndrim i drejtë nga ana e rretheve me mundësi më të mëdha. Në qoftë se kjo punë do të organizohet më së miri, ajo do të ndihmojë mjaft në edukimin ideologjik dhe estetik të masave dhe njëkohësisht do të vlejë edhe për vetë edukimin e trupave artistike, të cilat, ashtu siç thamë edhe për shkrimtarët e artistët, kanë shumë nevojë të njohin jetën e popullit punonjës dhe të mësojnë sa më shumë prej tij.

Organizimi i një veprimtarie të tillë kërkon që të merren një seri masash, duke filluar në radhë të parë nga ndërtimi i një repertori me kërkesa të larta ideologjike e artistike, si dhe nga përshtatja e tij kushteve konkrete të vendit tonë.

Për ta kryer më mirë misionin e tyre, institucionet tona artistike e kulture si dhe gjithë lëvizja e amatorëve të artit, repertorin dhe gjithë programin e punës së tyre duhet ta mbështetin kryesisht në krijimtarinë e shkrimtarëve, artistëve dhe kompozitorëve tanë. Kjo do të thotë që në skenat tona të vihen më shumë pjesë kombëtare, të dëgjohen më shumë këngë e muzikë shqiptare, që ndërmarra e botimeve të botojë sa më shumë vepra të shkrimtarëve shqiptarë, që ambientet tona të zbukurohen me vetprat e piktorëve e skulptorëve tanë, me motivet e artit ko-

mbëtar. Një gjë e tillë duhet bërë, së pari, sepse veprat e shkrimtarëve, artistëve e kompozitorëve tanë kanë një vlerë më të madhe edukative për masat dhe janë më të kuptueshme prej tyre, pasi trajtojnë problemet e punës, të jetës dhe të luftës së popullit tonë; dhe së dyti, sepse veprat e autorëve të vendit duhet të përkrahen më shumë e më aktivisht, duke rritur njëkohësisht edhe kërkesat ideologjike ndaj tyre. Kjo përkrahje është në të njëjtën kohë një nxitje për krijimtarinë tonë, si në drejtim të sasisë e të gjinive të ndryshme ashtu edhe në drejtim të cilësisë.

Vitet e fundit, duke patur parasysh porosinë e vazhdueshme të partisë për t'u dhënë prioritet krijimeve tona kombëtare, është vepruar më mirë në këtë drejtim, por ka akoma shumë për të bërë. Në radhë të parë për vënie në skenë të pjesëve kombëtare duhet të preokupohen seriozisht si regjizorët ashtu edhe aktorët. Për to të punohet me pasion të veçantë dhe të bëhet një propagandë më efektive, në mënyrë që idetë dhe niveli i tyre artistik të vihen në pah samë mirë. E vërteta është se nuk veprohet gjithmonë kështu, qoftë nga drejtuesit e teatrove që zgjedhin repertorin, nga regjizorët që i venë në skenë këto pjesë dhe nga aktorët që i luajnë. Kjo duket nga një farë nënvlehtësime që u bëhet pjesëve kombëtare, nga ngurimi për t'i futur në repertor, si dhe disa herë nga puna e përciptë, e pakujdesëshme dhe e nxituar që bëhet kur ato vihen në skenë.

Një gjë e tillë vihet re edhe në ekzekutimin e muzikës sonë popullore dhe krijimeve të kompozitorëve tanë. Përpunimi dhe ekzekutimi i kësaj muzike nga forcat ekzekutive është, ndofta, shëmbulli më tipik që shpreh një qëndrim shumë formal ndaj krijimtarisë artistike kombëtare nga ana e institucioneve dhe disa artistëve e drejtuesve të orkestrave.

Organizatata e partisë, organet drejtuese të kulturës dhe institucionet tona artistike e kulturele në të ardhmen, krahas zhvillimit dhe pasurimit të krijimtarisë sonë, duhet të luftojnë që në repertoret të ketë gjithnjë më shumë vepra kombëtare, si dhe të përmirësojnë punën e tyre, në mënyrë që krijimet artistike, letrare e muzikore të autorëve tanë të përdoren më mirë e më me efekt për edukimin e masave.

Në bazë të frymës internacionaliste që e përshkon gjithë kulturën tonë, shumë nga institucionet artistike-kulturele, për ta njohur publikun me kulturën përparimtare botërore, si dhe për të plotësuar disa nevoja të tyre, përdorin edhe krijime letrare e artistike të autorëve të huaj. Kështu veprojnë Ndërmarrja e botimeve, teatrot dramatike, Teatri i operas, Kinostudjoja, etj. Kjo praktikë, sa e pashmangëshme aq edhe e nevojëshme, përveç problemit të zgjedh-

jes me kujdes të autorëve dhe veprave të huaja, nxjerr edhe problemin e raportit midis asaj që është jona dhe asaj që është e huaj. Këtu nuk është fjala për një përlllogaritje të thjeshtë që duhet të bëjnë institucionet, po për një kriter me rëndësi në punën e tyre, në përshtatje me konceptet tona ideologjike e estetike.

Nuk shtrohet çështja që të mbyllim dyert për krijimet e autorëve të huaj përparimtarë. Kultura përparimtare botërore, e krijuar brez pas brezi, është një pasuri e çmueshme që i përket gjithë njerëzimit, prej së cilës kultura jonë socialiste duhet të marrë në mënyrë krijuese gjithëçka është e vlefshme dhe e dobishme për zhvillimin e saj të mëtejshëm. Por ne duhet të dimë se çfarë të marrim prej saj dhe si ta marrim atë, sepse nuk duhet të harrojmë se krijimet e huaja, me përjashtim të atyre që i përkasin realizmit socialist, në përgjithësi nuk u përgjigjen kërkesave dhe nevojave tona dhe në mjaft raste përshkohen nga ide të huaja për socializmin, propagandojnë humanizmin dhe individualizmin borgjez. Bile edhe për vepra të atilla të shquara klasike që bëjnë pjesë në thesarin e kulturës botërore dhe që janë modele me vlerë të madhe artistike, do të ishte e padrejtë dhe gabim që, duke i mbyllur sytë përpara emrit të madh të autorëve të tyre, të mos i përmbaheshim analizës klasore dhe të mos i shikonim ato me syrin kritik.

Si në të gjitha fushat, edhe në atë të muzikës kemi patur rezultate të dukëshme. Muzika dhe kënga shqiptare buçasin sot nga aparatet e radiove, në skenat tona, në lokalitete publike dhe në grupet e lëvizjes artistike amatore. Ajo tingëllon e gjallë, e freskët dhe optimiste; ajo frymëzohet nga eposi popullor, nga jeta jonë e re, dhe ka një nivel të denjë artistik.

Por vitet e fundit, siç e theksuam edhe më lart, na është dashur të luftojmë kundër disa çfaqjeve jo të mira në muzikë, kundër përhapjes e ndikimeve negative të muzikës së huaj, sidomos asaj të lehtë, si dhe kundër disa krijimeve të këqija që i çonin muzikën e këngën shqiptare në shkëputje nga muzika e kënga popullore, në imitimin e të tjerëve, si dhe në ritme e forma interpretimi e ekzekutimi krejt të huaja për ne. Pati një kohë që në radion tonë, në estradat e orkestrat e lokaleve publike dhe në koncertet e grupeve amatore një vend të madh zinin këngët e huaja, muzika e lehtë e huaj. Si rjedhim, muzika popullore dhe këngët revolucionare e të punës nuk zinin vendin e duhur. Me gjithë masat që janë marrë, ky problem nuk ka gjetur akoma zgjidhje të plotë, prandaj duhet marrë në dorë më mirë dhe duhet vënë në rrugë të drejtë.

Sigurisht, problemi nuk është i lehtë dhe nuk zgjidhet me një direktivë, sepse këtu ke të bësh me dhjetra orkestra, me qindra këngëtarë e instrumentistë, me mijra diletantë e

dhjetra mijra amatorë të muzikës. Të gjithë këta duhen orientuar, bindur e edukuar. Ne nuk jemi kundër muzikës së huaj, por çmojmë e dashurojmë më tepër muzikën tonë kombëtare, prandaj kërkojmë që midis tyre të ekzistojë një raport i drejtë. Ndryshe ne vetë do të jemi përgjegjës për disa shije jo të shëndosha që vëmë re disa herë, sipas të cilave çdo gjë që është e huaj është e mirë dhe çdo gjë që është jona, në mos e keqe, do të jetë medoemos inferiore.

Por nuk mjafton vetëm të respektojmë nga ana formale këtë raport për të cilin po flasim. Kjo nuk do të kish-te asnjë vlerë në qoftë se, krahas kësaj, nuk do të merrnim të gjitha masat që krijimtarinë tonë kombëtare ta përpunojmë, ta ekzekutojmë, ta paraqitim sa më mirë e sa më bukur, sepse vetëm kështu ajo do të bëjë efektin e duhur në masat, do të pëlqehet e do të dashurohet prej tyre.

Një vëmëndje e posaçme duhet t'i kushtohet veçanërisht përhapjes sa më të gjërë të këngës dhe valles popullore, sidomos në masat e rinisë.

Një çështje tjetër që duhet ta shohim me seriozitetin më të madh është përmbajtja e filmave. Këtu është fjala për filmat që sjellim nga jashtë, duke përjashtuar filmat e Republikës Popullore të Kinës dhe të vendeve të tjera socialiste që janë në pozita të shëndosha marksiste-leniniste. Ne blejmë çdo vit një numur të mirë filmash nga vendet kapitaliste dhe nga ato revizioniste. Sado që organet kompetente përpiqen të zgjedhin filma me një përmbajtje pak a shumë përparimtare, prap se prapë ata janë të molepsur me ideologjinë dhe moralin borgjez, apo atë revizionist. Në këtë mënyrë këta filma ushtrojnë një ndikim negativ në edukimin e formimin e masave të popullit. Dhe kjo është e natyrshme: ç'mund të mësojë rinia jonë nga jeta boshe e dashnorëve sentimentalë të vendeve borgjeze, apo nga përpjekjet e një markizi që lufton me kontrabandistët e hajdutët për të marrë nën mbrojtje një vajzë nga shtresat e varfëra të popullit të cilën e dashuron? Atëhere pse i sjellim këta filma? Duket me të vërtetë si paradoksale, sepse në një anë i sjellim vetë dhe në anën tjetër i kritikojmë në shtyp dhe flasim për ndikimet e tyre negative në drejtim të edukimit të masave. Kjo rrethanë do të thotë se problemi është i vështirë, por këtë problem ne duhet ta përballojmë.

Për t'ja arritur kësaj është e nevojshme që, përveç përpjekjeve më të mëdha që duhen bërë për një zgjedhje më të mirë të filmave të huaj, të punohet me spektatorët, të mësohen ata që t'i shohin filmat me sy kritik, të zbulojnë edhe anët e dobëta të tyre dhe të nxjerrin konkluzione të drejta. Për këtë problem duhet të interesohen drejtpërdrejt Kinostudioja «Shqipëria e Re», shtypi ynë me anë recensionesh, si dhe organizatat e partisë e ato të masave, duke përdorur format, mjetet e mënyrat më të përshtatshme,

të drejtpërdrejta e të tërthorta, në mënyrë që rinia jonë të jetë më e orientuar në gjykimin e filmave të huaj.

Një rrugë tjetër për të përballuar këte problem, sado që e kufizuar, është edhe ajo e rritjes së prodhimeve tona kinematografike. Ne duhet të kujdesemi më shumë për zhvillimin e kinematografisë, sepse vetëm nëpërmjet saj do të gjejnë vend në ekran heronjtë dhe problemet e kohës sonë, të vendit tonë, jeta shqiptare, nga e cila do të frymëzohen dhe edukohen masat punonjëse.

Deri sot zhvillimi i artit kinematografik kombëtar ka zënë një vend relativisht të vogël në sistemin e arteve dhe mjeteve për edukimin ideoestetik. Për konditat e vendit tonë dhe duke marrë parasysh rëndësinë e kinematografisë, të cilën Lenini e Stalini e kanë quajtur artin më të përshtatshëm për masat, duhet të përkrahet e të stimulohet më shumë zhvillimi i saj, gjë që është e lidhur me mjete më të mëdha financiare dhe me vështirësi të tjera, por që janë të kalueshme, siç janë përgatitja e kuadrove të nevojshme, sigurimi i skenarëve të përshtatshëm për filma dokumentarë e artistikë, etj.

Probleme pak a shumë të ngjashme dalin edhe në fuqishën e botimeve. Librat e botuara, sidomos ato origjinale, deri diku edhe ato të përkthyer nga letërsia e huaj, janë zgjedhur mbi bazën e disa kriterëve dhe kanë luaitur një rol me rëndësi në edukimin e masave. Numuri i lexuesve është shtuar shumë, sidomos në masat e të rinjve. Përhapja në një shkallë të gjerë e librit letrar artistik nëpërmjet oindra bibliotekave e librarive popullore është sot një nga fenomenet më kuptimplote të jetës sonë kulturalo-shoqërore.

Sukseset dhe anët e dobëta të letërsisë së viteve të fundit pasqyrohen edhe në lëmin e botimeve. Në këta katër vjetët e fundit botimi i veprave letrare të autorëve shqiptarë është shtuar në mënyrë të dukëshme, duke rritur njëkohësisht edhe kërkesat ideore dhe artistike ndaj autorëve. Kjo ka qënë një rrugë e drejtë. Por megjithatë janë botuar edhe disa vepra me dobësi ideore e artistike.

Shumë është bërë për botimin e veprave nga letërsia e huaj. Janë botuar veprat e autorëve më të shquar dhe veprat më të njohura të kohëve e vendeve të ndryshme. Kjo ka qënë një punë e madhe, që i ka ndihmuar lexuesit për t'u njohur me letërsinë botërore. Megjithëse në këtë drejtim përgjithësisht është vepruar drejt, ka patur raste që janë botuar edhe vepra të molepsura me ide të huaja e reaksionare për ideologjinë tonë, siç janë pacifizmi, pesimizmi, individualizmi e humanizmi borgjez. Shkrimtarët e Perëndimit, qofshin edhe ata më përparimtarë, jetojnë e punojnë në kushtet e shoqërisë borgjeze. Veprat e tyre pasqyrojnë këtë shoqëri me veçoritë e saj, ato janë shkruar në radhë të parë për lexuesit e vendeve kapitaliste. Dihet

gjithashtu se veprat e tyre më të mira i përkasin, përgjithësisht, realizmit kritik. Për këto arësye rreziqet e përhapjes së letërsisë perëndimore nuk duhen injoruar. E njëjta gjë duhet thënë edhe për veprat letrare të shkrimtarëve të vendeve revizioniste. Prandaj në këtë front të botimeve letrare artistike duhet ecur me kujdes dhe duhet punuar me përgjegjësi të madhe, duke zgjedhur më mirë veprat që duhen botuar, si dhe duke i shoqëruar me parathënie serioze, ku të vihen në dukje në mënyrë kritike idetë e autorit dhe vlera e veprës, me qëllim që të ndihmohen lexuesit për ta kuptuar drejt veprën.

Një çështje tjetër në të cilën duhet të përqëndrohet vëmendja e institucioneve kulturalo-artistike është përmirësimi i cilësisë së punës dhe ngritja e mëtejshme e mjeshtërisë artistike. Në këtë drejtim ne kemi patur rezultate të mëdha. Në arritjen e këtyre rezultateve rol vendimtar kanë luajtur orientimet e drejta të partisë dhe zhvillimi në rrugë të drejtë i gjithë krijimtarisë letrare e artistike në vendin tonë, kujdesi i vazhdueshëm dhe ndihma për regjizorët, aktorët, instrumentistët e këngëtarët dhe gjithë artistët e skenës, lufta e pandërprerë kundër ndikimeve të kulturës e artit borgjez e revizionist, si dhe pregatitja e një ushtrie të tërë kuadrosh të afta e besnike për të gjitha degët e artit, në fillim jashtë shtetit dhe tani në shkollat tona.

Ne kemi sot një nivel të mirë në artin vokal. Teatri ynë gjithashtu ka bërë përparime të dukëshme. Kurse dobët është puna në estradat, në orkestrat e koret, si dhe në trupat e valleve. Ngritja e nivelit kultural e artistik të masave ka rritur kërkesat ndaj trupave e artistëve tanë. Prandaj duhet të ngrihet në një nivel më të lartë gjithë puna e tyre, sepse nuk mjafton vetëm të sigurojmë një përmbajtje të shëndoshë, por është e domosdoshme të arrihet edhe një nivel i lartë artistik, me sa më shumë mjeshtëri, kulturë dhe art. Dihet se regjizura, ekzekutimi dhe interpretimi, skenografia, etj. luajnë një rol me rëndësi në ngritjen ose uljen e vlerave të vërteta të një veprë dramatike ose muzikore, në zbulimin e ideve të autorit e transmetimin e tyre tek spektatorët dhe dëgjuesit.

Një pengesë serioze për ecjen përpara me ritmet e kërkua në çështjen e cilësisë artistike është të kënaqurit me pak, fenomen ky që vihet re në disa trupa artistike. Si në artin lirik vokal e në atë teatral ashtu edhe në estradat, orkestrat, koret e grupet e valleve, pas një periudhe plot sukese, bien në sy disa shënja që flasin për njëfarë vetëkënaqësie me atë që është arritur dhe çfaqet mendimi sipas të cilit nivel i sotëm është i mjaftueshëm për publikun tonë. Qëndrime të tilla janë të rrezikëshme për artin dhe duhen luftuar. Mendime të tilla diktohen nga arësye subjektive, që kanë lidhje me nivelin e ulët kultural dhe pre-

gatitjen e pamjaftueshme profesionale të një pjese jo të vogël të atyre që punojnë në trupat e ndryshme artistike.

Estradat, më shumë se kushdo, vuajnë nga niveli i ulët artistik. Kur flasim për nivelin e tyre të ulët artistik, kemi parasysh se ky është bërë një fenomen pothuajse i përgjithshëm i punës së tyre, duke filluar që nga tematika, trajtimi artistik e deri te pjesa vokale e instrumentale. Duket qartë se e meta kryesore e punës së tyre është diletantizmi. Shkaqet e këtij diletantizmi janë sa subjektive aq edhe objektive. Ne e filluam këtë punë pa asnjë eksperiencë dhe, kryesorja, pa patur kuadrot e nevojshme. Në punë e sipër shumë kuadro u aftësuan por shumë të tjera nuk shkuan më larg se niveli i grupeve diletante prej nga vinin. Kjo ndodhi si për disa aktorë e orkestrantë ashtu edhe për disa regjizorë. Dhe, ajo që është më e keqja, ne nuk kemi qënë në gjëndje deri më sot që t'i furnizonim me kuadro profesionalisht të pregatitura dhe, nga ana tjetër, vetë pjesëtarët e këtyre trupave nuk kanë bërë gjithë një përpjekjet e duhura për të ngritur nivelin e tyre nëpërmjet një pune këmbëngulëse individuale.

Kjo gjëndje vazhdon të ekzistojë akoma. Niveli arësitor mesatar i trupave të estradave nuk e kalon shtatëvjeçaren, kurse ai profesional është shpesh herë minimal. Ministria e Kulturës dhe Arteve duhet të marrë masat më të shpejta e më rrënjësore për aftësimin e trupave të estradave, për ngritjen e rolit të tyre, për ngritjen e nivelit të tyre artistik. Dhe kjo duhet filluar nga lufta që duhet të bëjnë vetë trupat kundër ndjenjës së të kënaqurit me pak, mediokritetit e çfaqjeve të diletantizmit.

S'ka dyshim se lufta kundër këtyre çfaqjeve nuk është diçka që u përket vetëm teatrove të estradave. Lufta për një profesionalizëm më të lartë, lufta për ngritjen e nivelit artistik të punës, për ta bërë çdo gjë më bukur, më mirë, është një problem me rëndësi që shtrohet para gjithë institucioneve artistiko-kulturale.

Teatrot dramatike, për shëmbull, kanë arritur rezultate të dukëshme, sidomos vjetët e fundit, për shkak të një zhvillimi më të madh që pati dramaturgjia jonë dhe të diplomimit të regjizorëve dhe aktorëve të rinj. Por pikërisht në po këta vjet u bë më e qartë akoma edhe nevoja e një përmirësimi të mëtejshëm të punës së tyre, sepse sot për sot ato po mjaftohen me atë që qe e pëlqyeshme dje.

Për të shënuar një hov të ri edhe më të madh në punën e teatrove duhet të kapemi pas hallkave kyçe të punës së tyre. Pikë së pari e mbi të gjitha qëndron përcaktimi i repertorit më të përshtatshëm, në mënyrë që ai t'u përgjigjet detyrave aktuale dhe kërkesave ideopolitike për të cilat folëm më lart. Një hallkë tjetër është ajo e regjizurës. Ne kemi akoma pak regjizorë dhe deri më sot nuk kemi mun-

dur t'i përgatitim në vend. Duke qënë si numur të pakët mbi shpatullat e tyre bie një punë voluminoze dhe në këtë mënyrë është e kuptueshme që, pas një farë kohe, vjen një farë boshatisje e frymëzimit artistik dhe përsëritje e vetvetes. Ky fenomen ka filluar ta nxjerrë kokën edhe për shkak të studimit të pamjaftueshëm e përpjekjeve të pakëta nga ana e tyre. Regjizura jonë në përgjithësi është realiste, por nuk mungojnë rastet kur regjizorët, nga dëshira që të jenë origjinalë, i largohen kësaj karakteristike themelore dhe, ngandonjëherë, bien në konvencionalizëm të tepëruar, në formalizëm, etj. Këto zikzake të gabuara, që përdoren shpesh si rruga më e shkurtër dhe më e lehtë dëmtojnë si lojën e aktorëve ashtu edhe vlerën edukative të pjesës.

Në përmirësimin e punës së teatrove ndikon drejtpërdrejt edhe gjëndja profesionale e trupave. Disa nga pjesëtarët e tyre nuk kanë as arësimin profesional e as talentin e duhur dhe, çka është më e keqe, nuk bëjnë përpjekjet e nevojshme për t'u kualifikuar në punë e sipër, nuk kanë ecur krahas me përparimet që kanë bërë teatri, opera, baleti, etj. dhe janë bërë një pengesë serioze për ngritjen e nivelit artistik në këto institucione. Kjo situatë bën që vendin e një atmosfere të shëndoshë pune e krijimtarie ta zërrë, ngandonjëherë, rutina. Rritja e aftësive artistike kërkon një punë këmbëngulëse, së cilës nuk duhet t'i shmanget artistët tanë, qoftë nëpërmjet shkollave e kurseve, qoftë nëpërmjet një pune e studimi individual të pandërprerë. Nga ana tjetër, Ministria e Kulturës dhe Arteve duhet të marrë të gjitha masat që trupat e teatrove të plotësohen me gjak të ri nga diplomantët e shkollave të larta artistike.

Shkollat e larta artistike në tërësi janë në rrugë të drejtë, kanë hedhur baza të shëndosha dhe diplomantët që kanë dalë prej tyre kanë treguar përgatitje të mirë ideore dhe artistike. Në këto shkolla, krahas punës pedagogjike duhet të forcohet edhe puna shkencore, të përcaktohen akoma më mirë profilet në përshtatshmëri me nevojat tonë, të rritet niveli i mësimin e i përgatitjes së studentëve dhe të forcohet akoma më shumë karakteri kombëtar i tyre.

Edukimi i shijeve të drejta estetike në masat është një problem tjetër i madh që duhet t'i preokupojë më shumë organet e partisë, të pushtetit dhe organizatat e masave.

Shtresa të ndryshme të popullsisë, kategori të ndryshme njerëzish dhe persona të veçantë kanë shije të ndryshme artistike. Por personi i veçantë rron në një shoqëri të caktuar, i përket një kombi, një klase dhe një shtrese të caktuar të popullsisë. Shijet e tij estetike nuk janë të shkëputura nga të gjitha këto rrethana, de-

ri sa personi i caktuar është i lidhur me to në mënyrë të pazgjdhëshme.

Këtej rrjedh se çështja e shijeve estetike është një çështje botëkuptimi, sepse të pëlqesh muzikën e popullit tënd apo muzikën dekadente perëndimore, të pëlqesh letërsinë e artin e vëndit tënd apo të mos i përfillesh ato dhe të priresh pas modeleve të huaja, duke u pajtuar kështu edhe me idetë e tyre, kjo është një çështje ideologjike. Duke vazhduar këtë ide, mund të themi se edhe mënyra si vishet njeriu, si rregullon ambientin ku punon e jeton, etj. ka lidhje me formimin ideologjik të tij.

Shijet estetike edukohen, prandaj partia duhet të punojë me këmbëngulje për të edukuar në masat shije të drejta, duke luftuar kundër shijeve të këqija, që dëmtojnë formimin estetik të punonjësve, si dhe ndërgjegjen e tyre. Një gjë e tillë arrihet duke bërë një punë të madhe për të përhapur sa më gjerë në masat librin, muzikën, pikturën dhe të gjitha mjetet e tjera që i shërbejnë edukimit ideoestetik të masave. Më lart folëm për zhvillimin e madh që ka marrë veprimtaria botuese në vëndin tonë. Por rëndësi në këtë mes ka që librat e botuara të lexohen nga masat. Dhe në këtë drejtim, me gjithë përparimet e dukëshme në duhet të ngremë zërin me forcë, sepse rezulton që, në përgjithësi, lexohet pak. Kjo situatë duhet të na preokupojë më tepër dhe të vëmë të gjitha forcat që libri të dashurohet e të lexohet më shumë nga të gjithë. Leximi duhet të bëhet edukatë nga çdo njeri, i madh e i vogël, sepse, sidomos për konditat e vëndit tonë, që në disa drejtime ka mjete më të pakëta, libri përfaqëson një rezervë të jashtëzakonëshme për ngritjen e kulturës së popullit.

Çështja bile nuk shtrohet vetëm që të lexohet sa më shumë, por edhe çfarë të lexohet, e sidomos me ç'sy të lexohet. Prandaj, që leximi të japë rezultatin maksimal dhe t'i përgjigjet detyrës për edukimin e shijeve të drejta estetike, organet e partisë e të pushtetit dhe organizatat e masave duhet të kujdesen më shumë e më konkretisht për politikën e përhapjes së librave, për udhëheqjen e leximit të librave nga masat, dhe veçanërisht nga rinia.

Një kujdes më i madh duhet të tregohet veçanërisht edhe përsa i përket përhapjes së veprave të arteve figurative nëpërmjet muzeumeve, galerive, botimeve e riprodhimeve, parqeve e vëndeve publike, me qëllim që masat t'i shijojnë më shumë ato e të edukohen nëpërmjet tyre.

Shkolla luan një rol të veçantë në formimin dhe edukimin ideoestetik të brezit të ri. Në shkollë rinia merr formimin fillestar estetik, si nëpërmjet lëndëve speciale, siç janë letërsia, muzika, vizatimi, ashtu edhe nëpërmjet

gjithë punës mësimore e edukative që bëhet atje. Sa më me baza të jetë ky formim estetik i nxënësve, aq më shpejt e më drejt do të orientohen ata në jetë lidhur me çështjet estetike. Sot në shkollën tonë bëhet një punë e madhe në këtë drejtim, por me gjithë këtë ka aqë dobësi e të meta sa që masat që duhen marrë kanë një karakter të ngutshëm e të gjithanshëm. E keqja kryesore buron nga nënvleftësimi që i bëhet këtij problemi nga vetë shkolla, si nëpërmjet lëndëve të djathtësisë ashtu edhe nëpërmjet gjithë punës edukative e kulturore jashtë mësimi. Shkolla jonë duhet t'i japë një rëndësi të madhe edukimit estetik të brezit të ri me koncepte e shije të shëndosha, që t'u vlejë për gjithë jetën. Mësimi i letërsisë, i muzikës, i vizatimit duhet të bëhet një orë interesante dhe mjaft tërheqëse për nxënësit, që jo vetëm t'u ngjallë atyre dashurinë për artin, por edhe t'i pajisë me një kulturë modeste artistike, si dhe të zgjojë e të nxitë talentet e tyre të fshehura.

Me problemin e edukimit ideoestetik nuk duhet të merren vetëm disa institucione të caktuara, por e gjithë shoqëria jonë. Në fakt njerëzit, në të gjithë jetën e tyre, ndeshen me probleme që kanë të bëjnë me edukimin e ndjenjës së të bukurës, duke filluar që nga familja, ambienti i punës e deri në institucionet artistike, që nga ndërtimi i fshatrave, qyteteve e deri te punimet e drurit e qëndizmat. Për këtë arsye është e nevojshme që çështja e edukimit ideoestetik të bëhet një problem për të gjithë shoqërinë tonë.

Le të marrim si shëmbull arqitekturën. A nuk është ajo njëkohësisht edhe shkencë e përpiktë edhe art? S'ka dyshim se ajo ka të bëjë shumë me edukimin ideoestetik, bile shokët arqitektë kanë të drejtë kur thonë se përpara artit, në kuptimin e ngushtë të fjalës, është ajo, arqitektura, që ushtron ndikimin estetik të parë e të pashmangshëm tek masat. Ngado që të shkojmë, do të ndeshemi me ndërtesat, ansamblet e ndryshme, parqet, lulishtet, monumentet, bile qoftë edhe me vitrinat e magazinave. Të gjitha këto nuk ka si të mos ndikojnë në edukimin estetik të bashkëqytetarëve tanë.

Organizatet e partisë, organizatat e masave dhe organet e pushtetit duhet të tregojnë një vëmendje të veçantë për zhvillimin e lëvizjes artistike amatore, zgjerimin e saj në qytet e në fshat, ngritjen e saj në një nivel ideoartistik më të lartë.

Zhvillimi, nxitja dhe organizimi më i mirë i lëvizjes artistike amatore, duke zgjeruar akoma më shumë numurin e pjesëmarrësve, si dhe duke ngritur nivelin ideoartistik të saj, është një detyrë me rëndësi për organet dhe institucionet shtetërore, për organizatat e masave, për puno-

njësit profesionistë të artit, si dhe për të gjithë pjesëmarrësit e kësaj lëvizjeje të gjerë artistike. Çdo pikëpamje për të nënvleftësuar rolin e lëvizjes artistike amatore, nën pretekstin se niveli artistik i saj është i ulët, duhet hedhur poshtë. Në zhvillimin e artit ne duhet të ecim në të dy drejtimet edhe me institucionet profesioniste, edhe me lëvizjen amatore. Ato nuk kundërshtojnë; përkundrazi e plotësojnë njëra-tjetrën.

Trupat profesioniste, sado që mund të zhvillohen, nuk mund të përballojnë të gjitha nevojat e vendit. Prandaj grupet artistike amatore, duke tërhequr me mijra e dhjetra mijra njerëz në një lëvizje masive, plotësojnë shumë kërkesa të masave dhe ndihmojnë për zhvillimin e talenteve, të cilat do të mbushin më vonë trupat profesioniste. Ato luajnë një rol me rëndësi për të rritur në masat dashurinë për letërsinë, teatrin, muzikën, artet figurative dhe për edukimin e tyre ideoestetik. Lëvizja artistike amatore është njëkohësisht një mjet artistik i fuqishëm dhe i veçantë i agjitacionit politik të partisë, që ushtron një ndikim të madh në edukimin politik e moral të punonjësve.

Kuadri drejtues i kësaj lëvizjeje luan padyshim rolin vendimtar. Grupet amatore kanë nevojë për regjizorë, për drejtues orkestrash e koresh, për instrumentistë, piktorë, etj. Në qoftë se në grupet artistike amatore deri tani nuk ka stabilitet dhe niveli i tyre është i ulët, shkaku duhet kërkuar kryesisht në mungesën e kuadrit drejtues.

Kuptohet se gjithë kuadrin drejtues të lëvizjes amatore nuk mund ta përgatitim me anë të shkollave artistike. Prandaj detyra e organeve të pushtetit dhe të partisë është që në këtë drejtim të veprojnë me guxim, duke zgjedhur si drejtues amatorët më të mirë, të cilët mund të kualifikohen nëpërmjet kursesh të shkurtëra pranë shtëpive të kulturës. Nga ana tjetër, të aktivizohen për këtë qëllim arësimitarët dhe, përsa i përket drejtimit të grupeve artistike amatore të qëndrave të punës në qytete, mund të përdoren edhe aktorët, pjesëtarët më të mirë të orkestrave e koreve, të cilët duhet të kenë nën kujdestari grupe të ndryshme amatore.

Vështirësia tjetër është në repertorin, i cili është i varfër si sasi, dhe i dobët si cilësi. Ndothë që në festivalet ose olimpiada të ndryshme grupet artistike amatore paraqiten me të njëjtat pjesë muzikore, teatrale, etj., gjë që krijon përsëritje e monoton. Shpesh ato e kanë vështirë të gjejnë pjesë të përshtatshme për nivelin dhe qëllimet që i venë vetes. Ka ekzistuar një mendim se me këtë çështje duhet të merret kryesisht qendra, e cila duhet të furnizojë bazën me këtë lloj lënde të parë, kurse në të vërtetë duhet të jetë baza ajo që duhet dhe ka mundësi të plotësojë nevojat e grupeve të saj me repertor, i cili në këtë më-

nyrë do të jetë edhe më afër jetës e problemeve të terrenit. Shtëpitë e kulturës duhet t'i aktivizojnë më mirë forcat krijuese të rrethit, lokalitetit ose kooperativës dhe të përdorin gjerësisht shpalljen e konkurseve.

Rëndësi e veçantë duhet t'i jepet sidomos orientimit të kësaj lëvizjeje artistike. Ka shenja që ajo të priret më shumë ndaj gjinisë së estradës dhe muzikës së lehtë. Një gjë e tillë është e gabuar. Pa nënvlehtësuar edhe këto gjini të artit është e nevojshme, në radhë të parë, që lëvizja artistike amatore të merret më shumë me përhapjen e këngës e të valles popullore, si dhe me këngët revolucionare, qytetare e të punës. Përveç kësaj, ne duhet të punojmë që të ngjallim e të rritim një lëvizje të gjerë edhe në radhët e amatorëve të letërsisë, të vizatimit dhe të gjinive të tjera të artit.

Në lidhje me zhvillimin e kulturës dhe të lëvizjes artistike amatore në fshat ka një problem të rëndësishëm: sa bën shteti për fshatin në fushën e kulturës nga pikëpamja materiale? Nga një shikim i vëmendshëm mund të thuhet se në këtë drejtim duhen marrë masa më të efektshme inkurajuese dhe duhen venë disa përpjesëtime më të drejta në shpërndarjen e mjeteve financiare për sektorët socialo-kulturalë të fshatit.

UDHËHEQJA E PARTISË — GARANCI PËR SUKSESE TE METEJESHME NË FUSHËN E LETËRSISË E TË ARTEVE

Sukseset e mëdha të letërsisë e të arteve, shpërthimi i paparë i talenteve të reja, lidhja e tyre e ngushtë me veprën heroike të popullit tonë, janë rezultat i udhëheqjes së drejtë të partisë në këtë fushë.

Udhëheqja e drejtë e partisë do të jetë edhe në të ardhmen garanci që letërsia dhe artet të arrijnë rezultate të reja, akoma më të mëdha. Po kur flasim për udhëheqjen e partisë nuk duhet të kuptojmë me këtë vetëm atë udhëheqje të përgjithëshme ideologjike që partia realizon nëpërmjet anëtarëve të saj në sektorët e letërsisë e arteve, por një udhëheqje të përditëshme e konkrete nga ana e organizatave të partisë, që ka të bëjë me zgjidhjen e drejtë të problemeve që dalin gjatë punës në frontin letrar-artistik.

Detyrat që shtrohen në këtë plenum për zhvillimin e mëtejshëm të letërsisë e të arteve kërkojnë që të forcohet, të përmirësohet dhe të kualifikohet udhëheqja e komiteteve dhe e organizatave të partisë. Vetëm këtu duhet parë garancia më e sigurtë që këto detyra shumë të rëndësishme do të gjejnë zbatimin e tyre të plotë në jetë. Po

që të forcohet e përmirësohet udhëheqja e organizatave të partisë, është e nevojshme, në radhë të parë, që ato të njohin akoma më thellë specifikën e këtyre sektorëve, dmt, vendin dhe rolin që zë arti në kulturën dhe pasurinë shpirtërore të popullit tonë, natyrën, përmbajtjen, formën dhe mjetet që përdor ai. Vetëm në këtë mënyrë ato do të jenë në gjëndje të drejtojnë si duhet. Në qoftë se ndonjë komitet partie në udhëheqjen e sektorëve të letërsisë e të arteve do të përdorë po atë metodë dhe po atë stil pune që përdor edhe në udhëheqjen e sektorëve të tjerë, të themi, fjala vjen, të atij ekonomik apo ushtarak, atëhere rezultatet nuk do të jenë të kënaqëshme. Ai komitet partie nuk do të luajë plotësisht rolin e tij prej udhëheqësi dhe praktikisht do të dobësojë kontaktin dhe komunikimin me punonjësit e këtyre sektorëve.

Atëhere në ç'gjë duhet të konsistojë udhëheqja e organizatave të partisë për letërsinë dhe artet?

Në punën e tyre për të udhëhequr letërsinë dhe artet komitetet e partisë duhet të kapen në radhë të parë pas problemeve që kanë të bëjnë me orientimin ideopolitik të krijimtarisë, pas problemeve që kanë të bëjnë me saktësinë ideologjike të saj, si të përmbajtjes ashtu edhe të formës. Në qoftë se me punën tonë do të bëjmë që letërsia dhe artet të zhvillohen në një rrugë të shëndoshë dhe të pastërt nga pikëpamja ideologjike, atëhere mund të themi se e kemi kryer mirë detyrën tonë për udhëheqjen e drejtë të krijimtarisë. Veç duhet patur parasysh se orientimi ideopolitik nuk është një gjë e dhënë një herë e për gjithmonë, por një ndihmë e vazhdueshme, që duhet dhënë në varësi nga problemet që shtrohen për t'u zgjidhur dhe nga specifika e tyre.

Lidhur me këto organizatat e partisë duhet të tregojnë më shumë kujdes për të kapur problemet më me peshë të frontit kulturalo-artistik, ato që më shumë se kushdo veprojnë në edukimin komunist të masave. Për fat të keq, disa herë është vënë re që organizatat e partisë bien në praktikizëm dhe mbeten në sipërfaqe të çeshtjeve. Ç'ndodh, p.sh., me organizimin e festivaleve të ndryshme të muzikës, këngës e valleve të amatorëve të artit? Shumë organizata partie me të drejtë vihen në garë midis tyre dhe bëjnë përpjekje që t'ja kalojnë njëra-tjetrës në organizimin sa më të mirë të këtyre festivaleve. Mirëpo këto përpjekje kthehen shpesh në një ngarendje pas shifrave e treguesve të ndryshëm sasiorë, në vend që të kujdesen për orientimin e kësaj lëvizjeje, në mënyrë që ai të jetë i shëndoshë nga ana ideopolitike dhe t'i shërbejë edukimit të masave me frymën revolucionare të partisë.

Kusht i domosdoshëm për forcimin dhe përmirësimin e udhëheqjes së partisë është edhe njohja më mirë e pro-

blemeve specifike të karakterit estetik që kanë letërsia dhe artet. Ka ardhur koha që organet e partisë, e në radhë të parë kuadrot që merren me sektorin letrar-artistik, të perfeksionohen e t'u hynë më thellë problemeve të krijimtarisë artistike. Arti po zhvillohet me ritme të shpejta dhe në të gjitha gjinitë e rëndësishme të tij, sidomos në rrethet kryesore të vendit. Për t'u dhënë shkrimtarëve e artistëve një ndihmë më të efektëshme jo vetëm në çështjet ideologjike, por edhe në ato artistike, kuadrot e partisë, veçanërisht ato që lidhen drejtpërdrejt me këta sektorë, duhet të studiojnë bazat e estetikës marksiste-leniniste. Një gjë e tillë do t'i forcojë akoma më shumë lidhjet dhe kontaktin e tyre me punonjësit e krijimtarisë. Por, duke bërë këtë, është e nevojshme të luftohet kundër çdo tendence apo çfaqjeje për të vendosur një tutelë mbi punën e shkrimtarëve dhe artistëve, për të zënë pozitën e mësuesit në procesin e punës së tyre krijuese. Nga ana tjetër, punonjësit e letërsisë e të arteve duhet të bëjnë përpjekje më të mëdha për të përvetësuar ideologjinë e partisë, gjë që arrihet, përveç të tjerave, duke siguruar udhëheqjen e partisë, duke kërkuar këshillat dhe ndihmën e saj.

Karakteristika kryesore e udhëheqjes së partisë në sektorët e letërsisë e arteve është, padyshim, puna e saj bindëse. Më shumë se kudo drejtimi i këtyre sektorëve duhet bërë jo me anë udhëzimesh të përgjithëshme por me një punë të madhe sqaruese individuale, me një qëndrim të vemendshëm e të durueshëm ndaj çdo shkrimtari e artisti. Dhe në të kundërtën, këtu, më pak se kudo, mund të përdoren masat administrative dhe metoda e komandimit. Është e nevojshme të kihet parasysh se në krijimtarinë artistike janë të domosdoshme inisiativa personale, prirjet individuale dhe fantazia. Natyrisht, kjo nuk do të thotë që organizatat e partisë të jenë tolerante ndaj çfaqjeve të huaja e veprave të shtrëmbëra ideologjike. Përkundrazi, ato duhet të jenë gjithmonë vigjilente e parimore, në mënyrë që të ruhet gjithnjë e pastër platforma ideologjike e letërsisë dhe arteve.

Partia e realizon udhëheqjen e saj edhe nëpërmjet komunistëve që punojnë në sektorët e letërsisë dhe arteve, të cilët bëhen përçues të politikës dhe ideologjisë së saj. Sa më të pjekur të jenë këta komunistë, sa më të ngritur nga ana ideologjike e sa më luftarakë të jenë ata, aq më mirë do të jetë për mbarëvajtjen e punëve. Prandaj është detyrë e komiteteve të partisë që t'u kushtojnë kujdes të madh forcimit dhe kalitjes së organizatave-bazë të partisë që punojnë në sektorët e letërsisë e arteve, të kulturës përgjithësisht. Vihet re, ngandonjëherë, që pikërisht në këto organizata ka çfaqje të mungesës së disiplinës, të mu-

ngesës së principialitetit, bile edhe grindje e tarafe. Shpesh këto gjëra bëhen nën pretekstin se «jemi artistë» dhe se natyra e punës nuk mund të pajtohet me një disiplinë të rreptë, se ajo kërkon më shumë elasticitet, etj. Në qoftë se ka shokë që gjykojnë në këtë mënyrë, natyrisht, ata gabojnë. Në partinë tonë marksiste-leniniste nuk ka dy disiplina. Komunisti, çfarëdo që të jetë, punëtor apo intelektual, ushtarak apo artist, para së gjithash, është komunist, që ka përqaftuar idealet e socializmit, për të cilat ai është gati të japë edhe jetën po ta dojë nevoja, që lufton pa u lodhur për zbatimin me përpikmëri të vijës së partisë, që i përmbahet me rreptësi disiplinës së partisë. Shkrimtarët dhe artistët komunistë duhet të jenë luftëtarë të zjarrtë për zbatimin e politikës së partisë në fushën e letërsisë e të arteve dhe me forcën e shëmbullit të tyre duhet të mobilizojnë gjithë masën e punonjësve krijues për t'i çuar akoma më përpara letërsinë dhe artet tona.

Kur flasim për forcimin e organizatave-bazë të partisë të këtyre sektorëve, duhet të kemi parasysh, në radhë të parë, kujdesin për të ngritur principialitetin e shkrimtarëve dhe artistëve në drejtimin e shqyrtimit e çështjeve. Duhet ta themi se mjaft nga gabimet në të cilat kanë rënë disa shokë, nuk do të kishin ndodhur në qoftë se shokët komunistë, kuadrot dhe gjithë punonjësit e këtij fronti do të ishin treguar më principialë, më luftarakë, në qoftë se do të punonin duke u nisur nga mësimet e partisë dhe jo nga simpatitë apo antipatitë personale.

Krahas luftës për një principialitet më të lartë, duhet shtruar edhe lufta kundër një farë indiferentizmi që vihet re disa herë në radhët e shkrimtarëve dhe artistëve. Partia e ka shpjeguar edhe herë të tjera se indiferentizmi është një pozitë ideologjike e gabuar, një mentalitet mikro-borgjez, që çon ujë në mullirin e huaj, prandaj ai nuk u shkon për shtat njerëzve tanë, e aq më pak komunistëve.

Partia jonë ka bërë një punë të madhe për edukimin ideologjik të shkrimtarëve dhe artistëve. Frutet e kësaj pune, frutet e udhëheqjes së drejtë të partisë, janë të dukshme: karakteristika e përbashkët e gjithë punonjësve të letërsisë e të arteve, me parti ose pa parti qofshin, është fryma e besnikërisë së tyre ndaj partisë, socializmit dhe ideologjisë marksiste-leniniste, është patriotizmi i tyre i flaktë, lidhja e tyre e ngushtë me jetën dhe interesat e popullit tonë, pjekuria politike për të qëndruar kurdoherë në lartësinë e detyrave kombëtare e ndërkombëtare që qëndrojnë para partisë dhe popullit tonë.

Në çdo kohë e në çdo rrethanë, sado e vështirë dhe e komplikuar që të ketë qenë, inteligjencia jonë artistike, ashtu si i gjithë populli ynë, ka qëndruar e patundur për-

krah partisë, në pozitë e shëndosha të ideologjisë marksiste-leniniste, dhe ka luftuar me guxim e vendosmëri për mbrojtjen e vijës së partisë sonë.

Por, sigurisht, do të ishte gabim të mendonim se në punën tonë çdo gjë shkon vetëm mirë, pa zikzake, pa vështirësi e të meta. Presioni i ideologjisë borgjeze e revizioniste bën punën e vet dhe kërkon të lëkundë e të përçajë kompaktësinë e radhëve të inteligjencisë sonë artistike. Revizionizmi, me flamurët e tij joshës e mashtrues për një art «të kulluar», «antiskematik», «thellësisht realist», «humanist» etj., përpiket të ngjallë konfuzion, të çorientojë e të largojë letërsinë e artin tonë nga rruga e vetme e drejtë, ajo e realizmit socialist. Në këtë situatë problemi i edukimit të mëtejshëm ideologjik, politik e moral të letrarëve e artistëve mbetet problemi kyç më i rëndësishëm i partisë sonë. Nevoja e përmirësimit dhe e forcimit të gjithanshëm të kësaj pune diktohet edhe nga vetë zhvillimi i letërsisë dhe arteve tona.

Eshtë e nevojshme që shkrimtarët dhe artistët tanë, gjithë punonjësit e kulturës, të përvetësojnë më mirë materializmin dialektik e historik dhe ta lidhin atë me problemet e punës së tyre. Në të ardhmen del nevoja e përmirësimit të sistemit të arësimit në parti me inteligjencien, krijuese, duke përfshirë këtu, përveç problemeve të përgjithëshme ideologjike, edhe tema mbi estetikën marksiste-leniniste, tema të lidhura me problemet aktuale të letërsisë e të arteve tona, si dhe me luftën kundër revizionizmit në këtë fushë. Një kombinim i tillë i punës ideopolitike me atë profesionale do të vlente për kalitjen e mëtejshme të shkrimtarëve dhe artistëve, si dhe për përvetësimin e drejtë nga ana e tyre të metodës së realizmit socialist. Në këtë mënyrë seminarët teorike do të bëheshin shkolla të vërteta, ku do të vlonin e do të rriheshin mendime të ndryshme dhe ku do të forcohej uniteti i nevojshëm për problemet themelore ideoestetike. Kujdes të posaçëm duhet të tregojnë organet e partisë për organizimin e mirë të diskutimeve krijuese teoriko-profesionale, të cilat luajnë një rol të madh në edukimin e gjithanshëm të artistëve e shkrimtarëve. Niveli ideoartistik i kuadrove është rritur shumë, pra ne i kemi të gjitha mundësitë që t'i zhvillojmë në lartësinë e duhur diskutimet, pa të cilat zhvillimi i artit do të ndërpritej.

Në këtë drejtim detyra të mëdha dalin veçanërisht për komitetin e partisë të qytetit të Tiranës, i cili duhet të marrë të gjitha masat e duhura për forcimin e përmirësimin e punës, për edukimin e gjithanshëm të inteligjencisë artistike të kryeqytetit.

Detyra të mëdha e të vështira ka, padyshim, vetë organizata e punonjësve krijues, Lidhja e Shkrimtarëve dhe Artistëve. Kjo shoqatë ka luajtur një rol të shënuar në grumbullimin, mobilizimin dhe edukimin e letrarëve dhe artistëve të vëndit tonë, në orientimin e përkrahjen që u ka dhënë atyre për realizimin e detyrës së tyre të madhe e fisnike. Por me gjithë këtë në punën e Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve janë vërejtur të meta serioze, që kanë penguar mbarëvajtjen e punëve në atë shoqatë. Puna për orientimin ideologjik të problematikës së Lidhjes dhe kalitjen ideologjike të anëtarëve të saj, në përgjithësi, ka qënë e mirë; por në disa raste ajo nuk ka qënë në nivelin e duhur dhe është bërë me gabime. Organet udhëheqëse të saj nuk kanë bërë atë që duhet për gjallërimin e jetës ideopolitike e profesionale të shoqatës, për trajtimin në kohë e për zgjidhjen e drejtë të problemeve të ndryshme dhe përgjithësisht për përpunimin e zhvillimin e mëtejshëm të mendimit estetik mbi letërsinë dhe artet në radhët e shkrimtarëve, artistëve dhe në të gjithë vëndin tonë. Këto të meta shpjegohen, përveç të tjerave, edhe me mungesën e një pune të organizuar mirë në udhëheqjen e kësaj organizate dhe në aparatit e saj.

Duke marrë parasysh këto të meta e dobësi, del e qartë se shokët komunistë që punojnë në Lidhjen e Shkrimtarëve dhe Artistëve, në bazë të detyrave që shtron ky plenum, duhet të marrin sa më parë të gjitha masat e nevojshme për ta ndryshuar këtë gjëndje dhe për ta ngritur punën e saj në nivelin e detyrave të mëdha dhe historike që ajo ka përpara.

Një kujdes të veçantë duhet të tregojë Lidhja e Shkrimtarëve dhe Artistëve për organet e saj të shtypit, gazetën «Drita» dhe revistën «Nëndori». Puna e këtyre organeve për trajtimin e problemeve të letërsisë dhe arteve dhe për formimin e opinionit të drejtë të masës, së cilës i drejtohen, është akoma e pamjaftueshme. Duke lexuar faqet e tyre, dhe veçanërisht ato të gazetës «Drita», duket qartë se aty disa herë botohen materiale të dobëta jo vetëm artistikisht, por edhe ideologjikisht, që jo vetëm nuk i sjellin ndonjë dobi letërsisë sonë, po ndikojnë për keq, prishin shijet e lexuesve. Gazeta «Drita» dhe revista «Nëndori» duhet të luajnë një rol shumë të madh në pasqyrimin e jetës artistike e kulture të vëndit tonë, në orientimin dhe nxitjen e shkrimtarëve që të përmbushin detyrat e tyre, në zhvillimin e kritikës parimore letraro-artistike, në trajtimin e problemeve ideoartistike që ka fronti ynë i letërsisë dhe arteve, si dhe në luftën kundër revizionizmit në letërsi dhe arte.

Partia ka çmuar kurdoherë lart dhe ka përkrahur sukseset krijuese të shkrimtarëve, kompozitorëve, piktorëve, skulptorëve, aktorëve, regjizorëve, artistëve të operas, të baletit, të kinematografisë, të cilët, të frymëzuar nga politika e saj, kanë krijuar vepra të denja për kohën tonë socialiste. Edhe në të ardhmen partia ka besim të patundur se këta artistë, të cilët janë bij besnikë të popullit, të frymëzuar nga patriotizmi i lartë socialist, nga ndërgjegjja socialiste në punë, nga veprat heroike e madhështore të Shqipërisë socialiste, do të luftojnë me të gjitha forcat për të krijuar vepra të tjera të bukura e të denja të realizmit socialist. Partia ka besim të patundur se shkrimtarët dhe artistët tanë do të vënë të gjitha talentet e tyre për të përjetësuar në art heroizmin, krenarinë dhe lavdinë e popullit dhe të partisë sonë.

Tiranë, 25 tetor 1965.

PARA AGIMIT

(fragmente nga vëllimi i dytë i romanit)

SHEVQET MUSARAJ

Qysh në orët e para të mëngjezit, në shtëpinë e Hajdar beut, të cilit i thoshin shpesh edhe «zoti Kasimati», kish filluar lëvizja. Aty nga ora dhjetë, përpara portës me kangjella hekuri, strehët e së cilës ishin të mbuluara me urdhe, u ndalën dy vetura. Zbritën njeri pas tjetrit major Jahja, i veshur me rroba civile, Eqrem Banka me zonzjën për krahu, avokat Meçja me një pamje të ngrysur, që ndryshonte shumë nga ajo e të tjerëve dhe një djalë i ri nja tetëmbëdhjetë vjeç, që rrinte si i hutuar përpara të mëdhenjve.

I priti në oborr dhe i përcolli gjer brenda vetë zoti Kasimati, i mbështjellë në një robdëshambër të rëndë dhe me një palë pantofla, të cilat i hiqte zvarrë nga që i vinin të mëdha.

Të dy veturat u larguan, ndërsa në oborr, përbrënda portës, mbeti roja e majorit, një xhandar i gjatë me kërcinj të hollë si të lejlekut.

— U nisën forcat? — pyeti duke fërkuar duart zoti Kasimati, pa u ulur mirë në kolltuk, ndërsa të tjerët kishin zënë secili nga një vënd. Vetëm zonja Banka kish qëndruar më këmbë, në fund të dhomës, duke soditur një servis çaji në bufenë e kristaltë.

— U nisën — tha majori me një mburrje të theksuar.

— Ç'servis i bukur! Ku e keni blerë, Hajdar bej? — e ndërpreu majorin zonja Banka.

— Na ler të qetë tani, Teftë. Nuk e sheh që kemi ardhur për tjetër punë? — i hoqi vërejtjen i shoqi.

— Ashtu?! Bëj mirë atëhere të ndahem nga zotria juaj...

Atdheu im!

Atdheu im,
Ky karakoll vigan
Plot plagë mori në brinjë dhe kurriz,
Por nuk u dha, qëndroi në çdo murlan
I fortë si një lis.

Atdheu im,
Kjo tokë e amëshuar
Shkëlqen, bleron gjithënjë si yll i zjarrtë.
Stolira ka në gush' e kraharuar,
Një oqean të kaltërt, të pamatë.

Atdheu tim, këtë të larmë vis,
Një çap i ngushtë nga armiqtë e tij e ndan,
Por i sigurtë drejt diellit ai lëviz,
Se kazmën, pushkën në duar fort i mban!

Shaban Hadëri

«Luftëtari i 1912», dru.

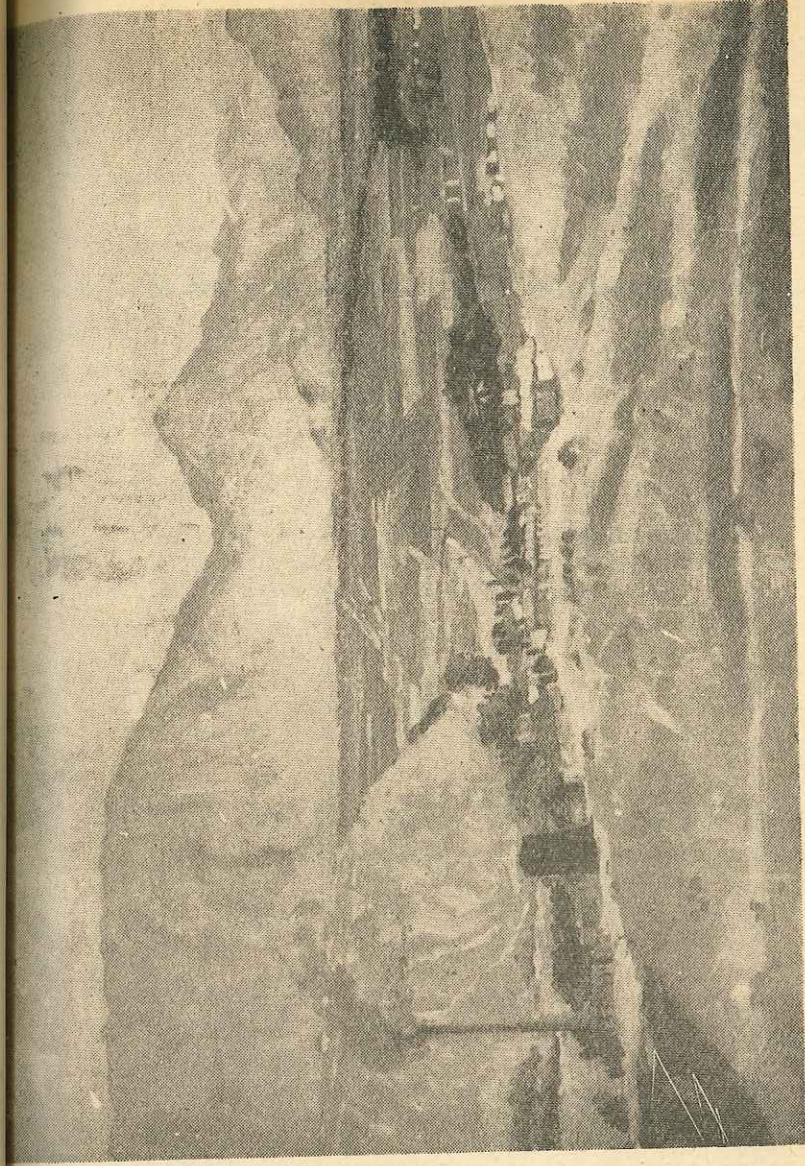

Foto Stano

«Maligir», vaj.

— Këta venetikasit — tha Iskanderi — hem këtej, hem andej, si bishti i dhelprës!

— Venetikasit për para janë gati të shesin nënën dhe babanë! — tha Andrea.

— Fitore e madhe! — ia bëri Iskanderi.

— Fitorja është edhe më e madhe, pò të kemi parasysh humbjet e Gjergj Arianitit, të cilat janë aq të vogla, sa që nuk mund të zihen në gojë.

— Por nga babai, a vajte? — i tha më në fund Iskanderi.

— Nuk vajta dot! Të gjitha udhët për gegëri ishin të mbyllura! — u përgjigj Andrea.

— S'ka gjë, s'ka gjë, — i tha Iskanderi dhe shtoi: — Andrea, ti më solle një lajm shumë të madh, por tani ki mëndjen. Asnjë fjalë nuk do t'u thuash shokëve të tu. Turqit tani do të marrin masa të rrepta dhe të shpejta për të vënë në vënd nderin e ushtrisë otomane dhe të kumandarit të saj, Ali bej Evrenozit. Ki mëndjen! — i tha prapë ai dhe shtoi: — Tani shko të flesh. Ke tri ditë pushim. Dhe, si të kalojnë ato e ta kesh marrë veten, fillo përsëri shërbimin si më parë. Tani hajde, shko të çlodhesh!

Andrea mezi u ngrit nga vëndi, se këmbët i qenë mpirë. Por Iskanderi e zuri për krahu dhe e ndihmoi të ngrihet.

Kur u ndanë, Iskanderi i tha prapë:

— Natën e mirë dhe ki mëndjen!

— Natën e mirë, pa sa për atë mos ki merak! — u përgjigj Andrea dhe dalëngadalë zbriti shkallët, kaloi sheshin e kazermave dhe u fut në konakët e ushtarëve.

Iskanderi mbeti një copë herë si i shastisur. Të gjitha luftrat e Arbërisë i kishin ardhur tani në konakun e tij, në Adrianopojë. Zemra i gëzohej pa masë që Gjergj Arianiti u kishte dhënë një dru të mirë asqerëve të turkut dhe akoma më shumë Ali bej Evrenozit, që e hiqte veten si një nga kumandarët më të zotë të asqerit të osmanllinjve. E si të mos e hiqte veten krenar kur kishte mundur Vladin e Vllahisë, Carin e Sërbisë, Gjergj Brankoviçin dhe sa e sa princër të tjerë të Evropës dhe të Azisë?

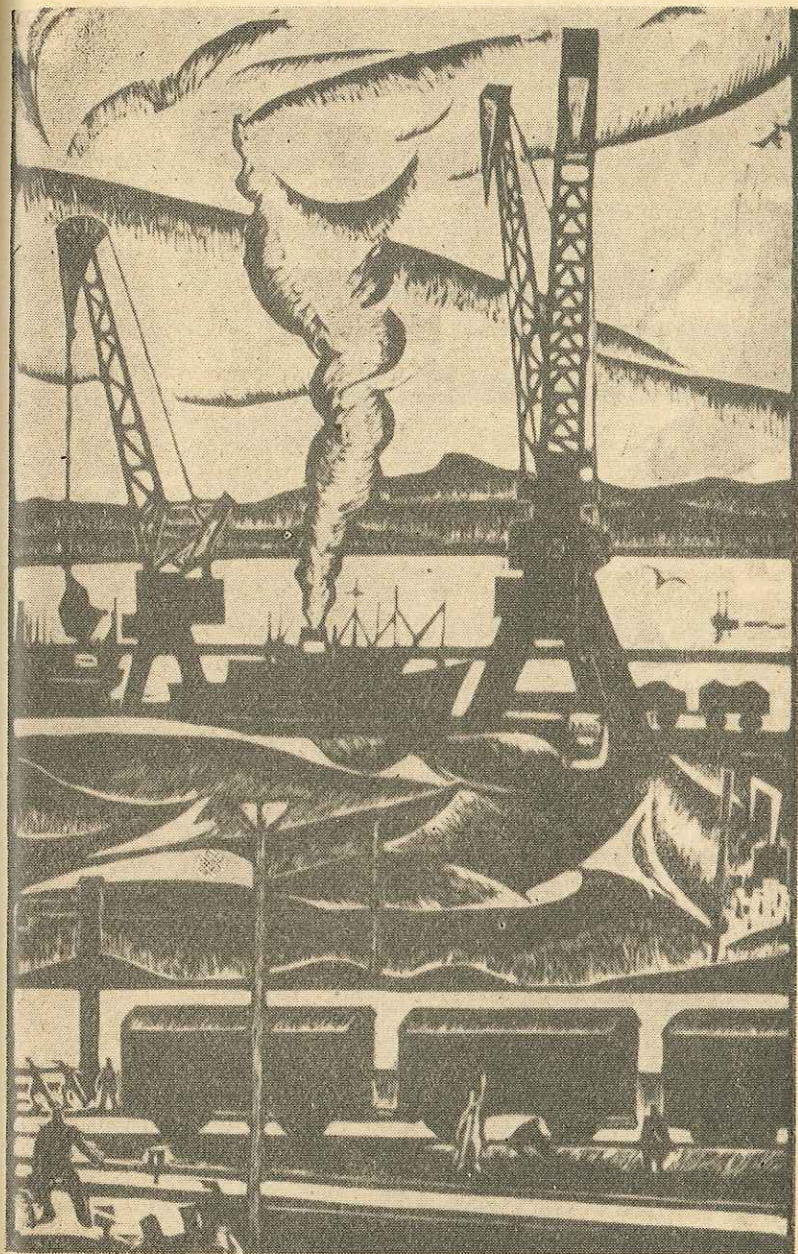
Iskanderi u ul në minder dhe, si të kishte ndonjë shok pranë tij, zuri të fliste me vete:

«Domethënë, sefte të zësh grykat, të ngresh njerëzinë, të tërheqësh armikun thellë e më thellë dhe ta sulmosh atje ku ta hã syri që me siguri do ta mundësh. I lumtë Gjergj Arianitit. Taktikë të mrekullueshme ka përdorur për një ushtri të vogël kundër një ushtrie më të madhe. I lumtë Gjergj Arianitit!»

«Peshkatarët», vaj.

Dandi Mele

«Porti i Durrësit», gravurë.

prën. Aty demaskohet e ashtu-
quajtura «siguri amerikane e
mbrojtjes së profesionit. Me
një theks shumë aktual paraqit-
tet në roman ndryshimi i tmer-
shëm që sundon midis trajtimit
të punonjësve shkencorë ndër
universitete dhe atyre «eksper-
tëve», të cilët majmen me ho-
noraret e pa hesap të ndërmar-
jeve.

Për Miçel Uillonin jeta e
këtyre shkencëtarëve nuk është
konceptuar brënda kabinetit dhe
laboratorit. Para së gjithash
autori i ka paraqitur heronjtë
e tij si njerëz, në marrëdhëniet
e tyre shoqërore, në botën e ty-
re intime, në jetën familjare,
në luftën e përherëshme që ata

duhet të bëjnë për të siguruar
një jetë modeste, në mobila
dhe gjithëçka «me qera».

Së fundi do t'ishim të mendi-
mit që vepra, e cila, padyshim,
paraqet vështirësi në përkthim
(për shkak të termave nga fu-
sha të veçanta të shkencës) të
mos përktheheshe nga rusishtja,
me që përkthenjësi Zef Simoni,
na ka dhënë edhe përkthime
shumë të mira drejtpërsëdrejti
nga anglishtja. E vëmë në duk-
je këtë, sepse në shumë vënde
të romanit përdoret një emër-
tim i ndryshëm shkencor për
objektet e përshkruar nga au-
tori.

Adriatik Kallulli

AKTIVITETI I SHTEPISË SË KULTURËS DHE KRIJIMTARISË POPULLORE «ALI KËLMENDI» NË KORÇË

Shtëpia jonë e kulturës, është
bërë një nga qendrat kultu-
rale më të rëndësishme të qyt-
etit për edukimin e punonjësve.
Çdo aktivitet artistik që zhvi-
llohet në rrethin tonë në fushën
e muzikës, arteve figurative, tea-
trit, letërsisë bëhet nëpërmjet
shtëpisë sonë të kulturës.

Një ngjarje e rëndësishme
për ne që festimi i 20-vjetorit
të krijimit të Shtëpisë së kul-
turës. Në mbrëmjeja solemne që
u organizua me këtë rast, u pa
përparimi i arritur gjatë këtyre
20-vjetëve. Me këtë rast u orga-
nizua një ekspozitë dhe u dha
një koncert.

I dukshëm ka qënë aktiviteti
i zhvilluar me anën e bisedave,
mbrëmjeve tematike, gazetave-
folëse, mbrëmjeve të çlodhjes së
kulturar etj. numuri i të cila-

ve ka arritur në 240 me 25.000
pjesëmarrës.

Vlen të përmenden mbrëmjet
tematike me temë: «Lavdi më-
suesit», «Për ty grua», «Lavdi
dëshmorëve», «Luftëtarë të çesh-
tjes sonë të madhe», etj. si dhe
organizimi, në bashkëpunim me
Komitetin e Rinisë, për çdo ja-
vë, i mbas-diteve të çlodhjes së
kulturar me të rinjtë e qen-
drave të punës dhe të shkolla-
ve. Janë shfrytëzuar diapoziti-
vet që disponon Shtëpia e Kul-
turës nga ana e shkollave dhe
veçanërisht nga Shtëpia e Pio-
nierit. Kjo ka qënë një ndihmë
konkrete që iu është dhënë kë-
tyre nxënësve për konkretizim
e mësimit, për njohjen e su-
ksesive të arritura në vëndin
tonë, të figurave të shquara të
Rilindjes dhe të Luftës nacio-
nal çlirimtare, etj. etj.; ndërsa
dy kabinetet: ai i novatorëve
dhe agrozootniku janë pajisur
vazhdimisht me materiale të
ndryshme, të cilat i kanë vlej-
tur propagandës së prodhimit.

Janë organizuar 27 ekspozita,
fotoekspozita të ndryshme, të
cilat kanë tërhequr një numur
të madh spektatorësh.

Me ndihmën e Komitetit Ek-
zekutiv. seksionit të arësimit
dhe kulturës kemi organizuar
seminare dy dhe tri ditore me
drejtuesit e vatrave të kultu-
rës.

Rrethi letrar, që drejtohet nga
poeti Vangjush Ziko, edhe gjatë
kësaj periudhe është aktivizuar
për shtimin e prodhimit të kri-
juese në tregime, vjersha,
skeçe, tabllo muzikore, etj. dhe
afro një herë në muaj janë zhvi-
lluar diskutime krijonjëse me
krijimet e vetë anëtarëve si dhe
tema të ndryshme, të cilat kanë
ndihmuar në ngritjen dhe edu-
kimin profesional të tyre. I rën-
dësishëm ka qënë për anëtarët
e këtij rrethi muaji i letërsisë
shqipe si dhe organizimi i ditës
së poezisë. Të gjithë anëtarët e
rrethit letrar në qytet dhe në
fshat kanë zhvilluar biseda «Mbi

zhvillimin e letërsisë në vëndin tonë» të shoqëruara dhe me aktivitete kulturalë.

Gjatë këtij viti janë aktivizuar një numur grupesh amatore si: kori i këngëve karakteristike korçare, orkestra e madhe, kori partizan, kori i vajzave, grupi i solistëve, orkestra popullore, grupi i këngëtarëve dhe valllarëve popullorë, banda dhe, së fundi, teatri i kukllave, të cilët, në bazë të një plani, kanë përgatitur programet e tyre artistike.

Përveç programit artistik që u përgatit nga këto grupe dhe që u çfaq mbas mbrëmjes solemne të 20-vjetorit të krijimit të Shtëpisë së Kulturës në muajin prill, menjëherë mbas kësaj, të gjitha grupet iu përveshën punës për të përgatitur për në fund të muajit korrik operetën: «Vjeshtë e artë» të kompozitorit Tish Daija, teksti Aleksandër Banushi.

Meritë të veçantë ka kori i këngëve karakteristike korçare, i cili, si gjithmonë edhe gjatë kësaj periudhe, është treguar i gatshëm dhe i palodhur jo vetëm për pasurimin e repertorit të tij, por edhe për çfaqjet e shumta që ka dhënë.

Në bashkëpunim me Komitetin e Rinisë, punonjësit tane siguruan repertorin dhe, nën drejtimin direkt të tyre, përgatitën 8 brigada kulturalo-artistike, të cilat zhvilluan një aktivitet të pasur në 66 kooperativa bujqësore të zonave malore.

Kompozitorët e rinj, numuri i të cilëve i kalon të tetët, kanë shtuar krijimtarinë e tyre; një nxitje për këtë krijimtari kanë qënë edhe konkurset e shpallura dhe sidomos konkursi i shpallur nga Instituti ynë për «Festivalin e këngës» për të gjithë kompozitorët korçarë brënda dhe jashtë rrethit.

Festivali folkloristik i këtij viti ishte një aksion me rëndësi për lëvizjen artistike të këtij rrethi. Për pasurimin e repertorit të këtyre grupeve janë dërguar rreth 100 këngë të

ndryshme, të cilat, me anën e 6 seminarëve të organizuar në qendrat kryesore të Lokaliteteve, iu janë mësuar drejtuesve të grupeve korale. Janë pajisur me repertorin e nevojshëm dhe iu janë mësuar pranë këtij instituti edhe 9 drejtuesve të tjerë të grupesh. Kurse simbas patronazhit kanë ndihmuar në vënd 14 punonjës të muzikës 26 grupe të kooperativave bujqësore për disa herë me rradhë.

Në fund të muajit qershor të këtij viti mbyllën aktivitetin e tyre 11 kurset e ndryshme që funksionojnë pranë Shtëpisë së Kulturës; një vit rritje të aftësive të tyre profesionale për t'u bërë të vlefshëm për pasurimin e grupeve me elementë të rinj. U bë takimi i instrumentistëve të këtyre kurseve, dhe më 1 shtator të këtij viti u riçelën përsëri të gjitha kurset e pianos, violisë, fizarmonikës, veglave të frymës, rrobaqepsisë, etj. në gjirin e të cilëve, duke u forcuar me elementë të rinj, marrin pjesë mbi 170 vetë.

Spektori i arteve figurative, që drejtohet nga piktori Vangjush Tushi, rreth i cili është forcuar nga viti në vit me elementë të rinj, ka zgjeruar dhe përmirësuar vazhdimisht krijimtarinë e tij në këtë fushë. Ky rreth ze një vend të rëndësishëm në aktivitetin tonë.

Mbas ekspozitës më të pasur dhe të një cilësie më të mirë që u organizua në nëndor të vitit të kaluar, anëtarët e këtij rrethi po përgatiten për ekspozitën e re që tashmë u bë tradicionale, e cila do të çelet në nëndor të këtij viti.

Në fillim të muajit korrik u çel ekspozita me punimet më të mira të pjesëmarrësve të kurseve të vizatimit, plastikës dhe gdhendjes në dru, kurse të cilat vazhdojnë rregullisht punën e tyre në bazë të një programi gjatë gjithë vitit.

Për ngritjen profesionale të anëtarëve të këtij rrethi, përveç temave të zhvilluara dhe organizimit të diskutimeve krijonjë-

se, atyre u është vënë në dispozicion dhe modeli mbi të cilin punojnë për çdo javë.

Është sukses për anëtarët e këtij rrethi, se duke filluar nga ky sezon, do të çelet një kurs i rregullt me një program të redaktuar nga ai që zhvillohet në Institutin e Artë të Arteve Figurative, i cili do të drejtohet nga piktori Vangjush Tushi.

Rrethi i filatelistëve, që drejtohet nga shoku Miçe Kaçaku, gjatë kësaj kohe është marrë me ngritjen e rretheve filatelike në të gjitha shkollat e qytetit dhe të një kursi pranë shtëpisë së pionierit ku janë zhvilluar dhe biseda mbi rëndësinë e pullës dhe përfitimet që kanë ata që merren me filateli.

Një aktivitet i dukshëm i sektorit të teatrit është organizimi një herë në javë në tri qendra Lokalitetesh i seminarëve teorikë dhe praktikë me drejtuesit e shtëpive dhe të vatrave të kulturës. U ngrit Teatri i Kukllave, i cili së shpejti do të fillojë edhe nga aktiviteti. Me ndihmën direkte të regjizorit amator të këtij Instituti, u ngrit edhe teatri i kukllave pranë shtëpisë së fëmijës. Në bashkëpunim me drejtorinë e Teatrit dhe Estradës janë aktivizuar aktorët në ndihmë të grupeve amatore të qendrave të punës, të shkollave dhe fshatit, ndihmë e cila ka ndikuar pozitivisht në rritjen e cilësisë artistike të çfaqjeve. Janë ndihmuar grupet amatore të qendrave të punës për përgatitjen e skeqeve, kupleteve, etj. të vlefshme për gazetatat-folëse dhe mbrëmjet tematike. Është bërë rekomandimi i repertorit të vlefshëm për grupet e ndryshme dhe, gjatë kësaj kohe, është shkuar në 32 kooperativa bujqësore për të ndihmuar në vënd grupet amatore të teatrit dhe të estradës.

Detyra të rëndësishme mbeten për t'u realizuar nga ne deri në fund të këtij viti, që është dhe viti i fundit i pesëvjeçarit të III-të.

Në radhë të parë detyrë të rëndësishme i kemi vënë vetes për organizimin sa më mirë të festivalit të këngës që do të zhvillohet për 3 ditë rresht në kino-teatrin «A. Z. Çajupi» në ditë e para të muajit nëndor. Garanci për këtë është pjesëmarrja e 25 kompozitorëve korçarë që ndodhen brënda dhe jashtë rrethit si Kristo Kono, Kostandin Trako, Gaço Avrazi, Vangjo Nova, Koço Uçi, Kostaq Osmanli, Kristo Kote, Naxhi Korça, Llazar Morcka, Gaço Terpini, Pavlo Sholla, etj. që me pjesët e tyre të bukura, i këndojnë partisë, atdheut, ndërtimit të jetës sonë, qytetit tonë të bukur. Ndërsa grupet e tjerë artistike do të punojnë për çfaqjet e operetës «Vjeshtë e artë», për përgatitjen e koncertit të fjalës artistike që do të jepet me rastin e festave të 23-29 Nëntorit, për fillimin nga puna dhe përgatitjen e repertorit të vlefshëm për takimin e orkestrave dhe bandave të shtëpive të kulturës në Republikë, që do të bëhet në aytetin tonë në muajin maj të vitit 1966, në kuadrin e jubileut të madh të 25-vjetorit të krijimit të P. P. Shqipërisë.

Ne do të bëjmë të gjitha përpjekjet e nevojshme për rritjen dhe përmirësimin e vazhdueshëm të aktivitetit kultural dhe artistik, për të dalë përpara partisë dhe pushtetit tonë me realizimin e plotë të detyrave tona për nder të jubileut të lavdishëm: 25-vjetorit të krijimit të Partisë sonë të dashur.

Vangjo Vangjeli

Drejtori i Shtëpisë së Kulturës dhe krijimtarisë popullore «Ali Këlmendi»

NJË ÇFAQJE PLOT SUKSES

Në prakun e festës së 16-vjetorit të shpalljes së R. P. të Kinës erdhi në vëndin tonë ansambli i këngëve dhe valleve «Fronti».

Çfaqjet e këtij ansambli qenë një ngjarje e shënuar në jetën tonë artistike. Ato na mahnitën me serjositetin e përgatitjes, disiplinës, pasurinë e materialit muzikor-koreografik, me trajtimin e të gjitha temave, nga ato liriket plot nuanca të holla deri tek temat e ditës, temat e punës dhe të luftës plot qartësi mendimi dhe dinamizëm.

I gjithë kompleksi i çfaqjeve e përlligj emërtimin e këtij ansambli: «Fronti». Ai ka historikun e tij të lavdishëm, rrugën e sukseseve, që e bën të meri-

gurave dhe e trajtimit të çdo kënge apo valleje, pantomime, pllakati apo kompleksi i të gjithave. Ato prunë tek ne një spektakël të tipit të ri ku tema e punës dhe e luftës qëndron denjësisht pranë artit të hollë lirik gjithë poezi.

Po thuej të gjithë numërat e programit do të ngelin për publikun tonë si realizime të bukura të një «ansambli» të talentuarish.

Temat nga më të larmet unikoheshin në idenë e përgjithëshme. Vallet simbolike si ajo e lulediellit apo e lukuqes, e korrëseve të grurit etj. me delikatesën e lëvizjeve krijonin një atmosferë poetike dhe një kenaqësi estetike të veçantë. Vallja e daullës së hopit të madh u ekzekutua nga djemtë me qartë-

tuar e të dashur jo vetëm nga punëtorët e fshatarët kinezë, por nga kushdo që sheh spektaklin e tij. Ai vijon të jetë përçues i frymës patriotike dhe i artit revolucionar kinez tek masa e punëtorëve dhe fshatarëve. Ai lindi në vitet e luftës kundër-japoneze dhe zhvilloi një aktivitet të madh artistik gjatë periudhave më të vështira të luftës.

Ajo që bije në sy gjatë gjithë çfaqjes së këtij ansambli është uniteti i mendimit, linja, entuziazmi, puls, përsosmëria e fi-

si ritmi dhe gradacion që krijonte entusjazzëm.

Aktualiteti politik ishte prurë në skenë me veshje artistike në një seri skenash, pantominash korale-koreografike, siç ishin «Shkatërrimi i fshatrave strategjike» (fragment i poemës «Flakë zemrimi në pyjet e kokoas») që bënte fjalë për rezistencën heroike të popullit vietnamez kundër agresorëve amerikanë, a por «Bijt e detit të lindjes» në të cilën shihet kalimi gradual nga kenat lirike të punës së

peshkatarëve tek vigjilenca dhe vendosmëria luftarake e popullit kinez. Të gjitha këto ishin realizuar me sensin e masës dhe vërtetësinë artistike.

I gjithë spektakli ruante aromën kombëtare, prandaj vallja e festës së madhe me kombinimin e bukur të ngjyrave dhe figurave të kandilave të festës që unitonin fishekzaret mbyllte çfaqjen me atmosferën e gëzimit të festës popullore.

Pjesa tjetër vokale-instrumentale që gërshetohej me programin koreografik plotësonte idenë qëndrore të çfaqjes, ishte e përkujdesur në çdo numër. Ekzekutimet e orkestrës karakteristike, të instrumentistëve solistë si Jang Ci Cang (në Er-hu) etj. treguan nivelin e lartë të përgatitjes teknike dhe një përgjegjësi të madhe artistike në trajtimin e çdo pjese. Baritonit Kë Cjan Lun apo sopranoja Ma Y Tao treguan një fisnikëri dhe disiplinë zëri duke manovruar me pastërti në emocionet liriko-heroike.

Çfaqjet e këtij ansambli i shoqëronte një teknikë skenike shumë e kujdesur, nga e cila na duhet të mësojmë shumë. Ato plotësuan dhe rritën forcën emocionale të çfaqjes me manovrimin e saktë të efekteve të dritave dhe ngjyrave.

Të gjitha çfaqjet e këtij ansambli u pritën kudo me entuziazëm.

Korespondenti ynë

— EKSPozITA E GRAVURËS, KARIKATURËS DHE E PllAKATIT TË R. P. TË KINËS.

Më 29 shtator 1965, me rastin e 16-vjetorit të shpalljes së R. P. të Kinës dhe në bazë të planit të bashkëpunimit kulturor midis dy vëndeve tona, u hap

në një nga sallat e Komitetit shqiptar për marrëdhënie kulturore e miqësore me botën e jashtëme «Ekspozita e gravurës, karikaturës dhe pllakatit të R. P. të Kinës», organizuar nga Ministria e Kulturës dhe Arteve.

Në ceremoninë e hapjes së ekspozitës ndodheshin Zv/ministri i Kulturës dhe Arteve Pipi Mitrojorgji, Kryetari i Komitetit shqiptar për marrëdhënie kulturore e miqësore me botën e jashtëme Misto Treska, kryetari i Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve të Shqipërisë Dhimitër Shuteriqi, Zv/kryetari i shoqatës së miqësisë Shqipëri-Kinë, Hasan Duma, funksionarë të Ministrisë së Punëve të Jashtme, punonjës të artit e kulturës etj.

Ishin të pranishëm gjithashtu ambasadori i jashtëzakonshëm dhe fuciplotë i R. P. të Kinës në R. P. të Shqipërisë Shy Gien Guo dhe funksionarë të ambasadës.

Në fjalën që mbajti me këtë rast Kryetari i deës së arteve figurative të Ministrisë së Kulturës dhe arteve, shoku Kristaq Rama, tha ndër të tjera:

«... Grafistët kinezë, në punimet e tyre i këndojnë me optimizëm revolucionar atdheut të madh e të fortë dhe sukseseve kolosale që ka arritur Republika e tyre gjatë këtyre 16 vjetëve nën udhëheqjen e ndritur të Partisë Komuniste dhe kryetarit Mao Ce Dun.

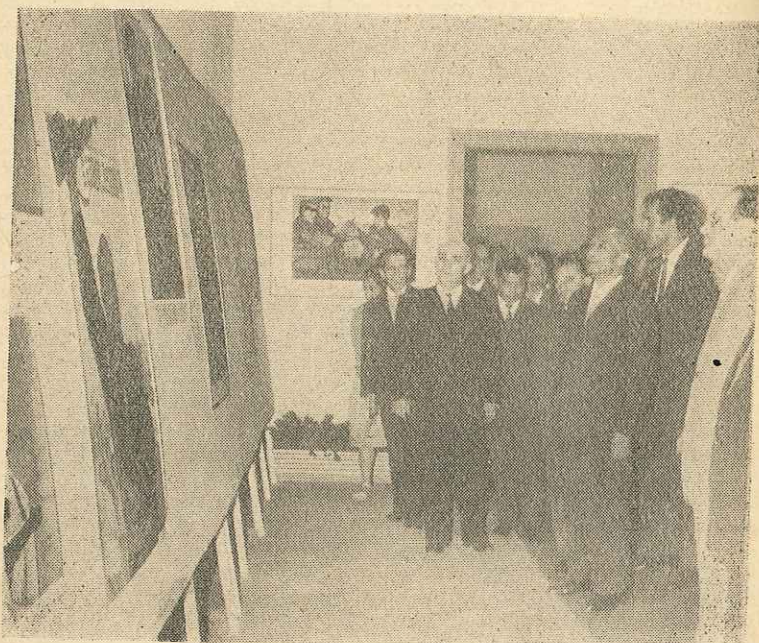
«Me pllakatit luftarak ata paraqesin luftën e drejtë dhe plot vetmohim që bëjnë popujt e Azisë, Afrikës dhe Amerikës latine për liri dhe pavarësi, si dhe vullnetin e patundur të popullit kinez për të përkrahur dhe ndihmuar luftën e tyre të drejtë, luftën plot heroizëm dhe sakrificë të popullit vëlla vietnamez, që po lufton me sukses dhe po korr fitore të njëpasnjëshme kundër imperialistëve amerikanë dhe shërbëtorëve të tyre.

«... Karikaturistët e talentu-

ar, i kanë drejtuar bateritë e tyre të satirës kundër imperialistëve amerikanë, duke ilustruar me humor disfatat e vazhdueshme që ata po pësojnë në Vietnam.

«... Kjo ekspozitë e bukur dhe luftarake, — tha shoku Kristaq Rama duke përfunduar fjalën e tij, — do të shërbejë jo vetëm për njohjen e sukse-

Li Sheao Je, Hu Can Nje, Je Cen Shen, Lon Këe Lan, Tan She Shen, Heu Çen Vu me gravurat e tyre respektive «Ta çojmë sihariqin në Veri», «Vajza e Komunes», «Porti i ri», «Pyje», «Pyje me banane të Komunes», dhe «Milicia e ujrave kufitare», tërhuqën në mënyrë të veçantë vëmendjen e vizitorëve të ekspozitës me punën e

seve të arritura nga artistët kinezë, por edhe për forcimin e marrëdhënieve kulturele e miqësore ndërmjet dy popujve tanë që ndërtojnë me sukses socializmin, mbrojnë me koseguencë pastërtinë e parimeve të marksizëm-leninizmit dhe luftojnë me vendosmëri kundër imperializmit dhe revizionizmit modern...»

Pothuaj të gjitha punimet e ekspozitës përshkoheshin nga fryma e luftës së vendosur për liri dhe pavarësi të popujve të Azisë dhe Afrikës kundër imperializmit amerikan dhe veglave të tij.

tyre të pastër, elegante, plot ëmbëlsi dhe harmoni dritash e ngjyrash si dhe me vizatimin e tyre të sigurt e të talentuar.

Ndër gravurat të binte në sy edhe ajo e Can Xhi Min-it: «Shqiponja partizane» punuar në dy ngjyra (të zezë e manushaqe), ku duket në sfond kalaja «Rozafat» e Shkodrës dhe në plan të parë fytyra dhe busti i një malësori të Shqipërisë së veriut.

Ndër pllakatet spikatnin sidomos: «Imperialistë amerikanë, larg duart nga Afrika» i Hu Min-it, «Për korrrjet e bollshme në bujqësi» i Van He Vu, dhe

ai i Xhen Hue: «T'i ndërrojmë prangat në shpata».

Përsa i përket karikaturës mendoj se duhen përmendur në mënyrë të veçantë si nga punimi ashtu dhe nga ideja: Mi Këo: «Me të kryer detyrën, mund të kthehem në shtëpi» — kështu i thotë një ushtarak amerikan shokut të tij, duke zbritur në Saigon nga dera e një aeroplani të madh amerikan transporti dhe duke i treguar shokut me gisht derën tjetër të aeroplanit ku futin arkivolet me kufomat e ushtarakëve amerikanë; si dhe karikatura e In Daos: «Nën mbrojtjen e Xhonsonit» e cila tregon një ushtarak amerikan me rrethet e shenjave të gjuajtjes në gjoks e në fytyrë bërë shoshë nga plumbat e luftëtarëve vietnamezë.

E. F.

DRAMA KINEZE «BREZI I RI» NE TEATRIN «A. MOJSIU» TE DURRESIT

Premiera e dramës «Brez i ri» të Çen Ynit, që Teatri i Durrësit dha më 29 shator për nder të 16 vjetorit të shpalljes së Republikës Popullore të Kinës, është një nga veprat që këto vitet e fundit po luhet me sukses në skenat kineze duke tërhequr vëmendjen e spektatorëve dhe të kritikës. Suksesi i kësaj drame të bukur qëndron jo vetëm në aktualitetin e problemit të trajtuar, por edhe në forcën dramatikë të subjektit, në vërtetësinë dhe freskinë e personazheve, të cilët pavarësisht dobësive që mund të kenë në karakterin e tyre, janë të brumosur me idealat e larta komuniste. Përgjegjësia e brezave të ndryshëm, e atyre që luftuan me armë në dorë për revolucio-

nin dhe e atyre që e marrin stafetën për të çuar më tutje fitoret e arritura në ndërimin e socializmit, për të kryer një luftë dhe një punë po aq të madhe e të vështirë sa dhe prindërit e tyre, është një temë sa tërheqëse aq edhe e rëndësishme. E parë nga kjo anë, drama u shërben shtëpërmis spektatorëve tanë, qoftë brezit të prindërve për detyrat edukative që u dalin përpara me fëmijët e tyre, qoftë brezit tonë të ri, për nevojën e domosdoshme të përvetësimit dhe të ruajtjes nga ana e tij e traditave tona revolucionare.

Ky problem në dramë shtrohet artistikisht me figurën e inxhinjerit të ri e të talentuar Ju — Sheng, i cili, duke harruar sakrificat dhe vajtjet që u deshën për të arritur atdheu ditët e lumtura ndrydhet në një moral të ulët dhe egoist duke ëndëruar një lumturi të vogël mikroborgjeze. Ai fallsifikon një raport mjekësor, e paraqet veten si të sëmurë për të mos shkuar në krye të detyrës, në sektorin e kërkimeve gjeologjike, por për të qëndruar në Shanghai e aty të mar ohet me Çing-Zhunë, të cilën e dashuron. Tërë drama vërtitet rreth kësaj figure, që i bën të tjerët të shqetësohen, të mendohen dhe të kërkojnë jo vetëm ta sjellin ate në rrugë të drejtë, por edhe të analizojnë veprimet, sjelljet e tyre si prindër e shokë për të zbuluar shkakun e errësimit të karakterit të Ju — Shengut. Kthesa e këij të riu, riedukimi i tij kryhet në dramë me vërtetësi e realizëm. Autori ka ditur të realizojë bukur artistikisht forcën e ndikimit të kolektivit mbi individin, forcën e ndikimit të krejt realitetit socialist mbi ndërgjegjen e njerëzve. Duke iu shmangur idealizimeve të thata të karaktereve të personazheve, të cilët në skenë paraqiten me të mirat dhe të metat e tyre, dramaturgu ka ditur të vërë në dukje të renë e këtyre njerëzve, tiparet e fiziologjisë së tyre prej qytetari socialist.

Sian-Çi-Je (V. Heba) dhe Çing-Zhu (D. Barçi)

Trupa e Teatrit «A. Mojsiu», e udhëhequr nga regjizori Panajot Kolo, dha përgjithësisht një çfaqje të pastër dhe mjaft të qartë përsa i përket konceptimit skenik. Çfaqja ruante kudo një ritëm dhe një unitet që evidenteconte mjaft mirë idetë e pjesës, duke u komunikuar njëkohësisht spektatorëve optimizmin dhe pathosin e personazheve. Vërtetësi u ndje përgjithësisht në lojën e aktorëve ndërmjet të cilëve tërhoqi vëmëndjen Vangiel Heba në rolin e inxhinjerit të ri Sian Çi-Je, të këtij komunisti të vendosur, përfaqësorë të denjë të brezit të ri, që me forcën e karakterit dhe vullnetit të tij bëhet një nga figurat më të dashura e të respektueshme. Lin Lani i Lumturi Dashit ish'e mbase figura më e freskët në skenë dhe padyshim roli më i mirë në karrierën e kësaj akoreje të re. Fjalë të mira duhen thënë edhe për Zhung-Shengun e krijuar nga Ali Bega, i cili u bë që në fjalët e para një figurë shumë e dashur për spektatorët. Mirë u paraqitën dhe Li Ceni i Teodor Rupit, Ju Shengu i Kadri Pirros, Çing Zhuja e Donika Barçit etj.

Me gjithë anët e mira që paraqet premiera e Teatrit të Durrësit, duhet thënë se në përgjithësi ajo duhej të ishte më e ngrohtë, me një përpunim skenik dhe aktorik më të pasur në fantazi, me një thellim ende më të madh psikologjik të personazheve, sidomos të Ju Shengut dhe të gjyshes Sian, të kësaj nëne revolucionare së cilës në skenë i mungoi vërtetësia dhe forca e domosdoshme komunikative. Skenat më të bukura dhe më të goditura — si ajo e leximit të letrës së nënës së Ju Shengut — bënë përshtypje të madhe te spektatorët, mbasi pikërisht në to ish punuar më tepër, aktorët e kishin shumë të qartë situatën që krijojnë ndjenjat dhe mendimet që zgjonin.

Pavarësisht vërejtjeve që mund t'i bëhen, premiera «Brezi i ri» i Teatrit «A. Mojsiu» të Durrësit qe një çfaqje e mirë dhe, me një përpunim të mëtejshëm, mund të bëhet një spektakël më i organizuar, më i thellë dhe më i pjekur.

GJ. ZHEJI

EKSPOZITA E PIKTORIT LEO VAN DRUGENBRUK

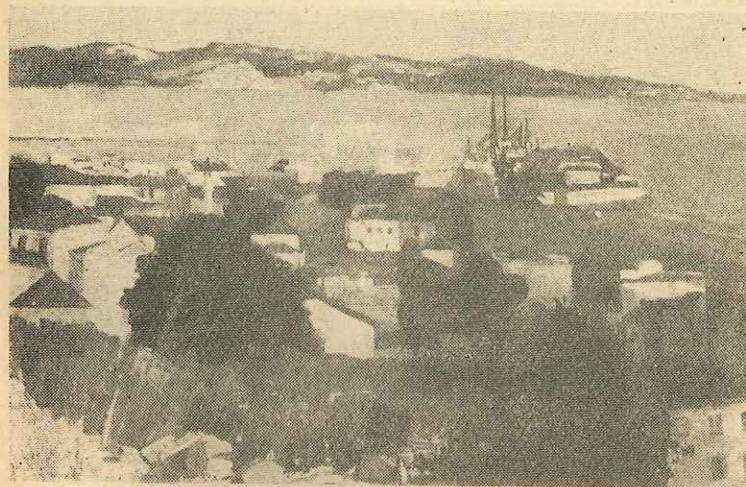
■ Në fillim të muajit tetor, në sallat e klubit të shkolltarëve dhe artistëve, u hap ekspozita e piktorit të njohur belg Leo Van Drugenbruk, i cili, i ftuar nga Komiteti për marrëdhënie kulturore e miqësore me botën e jashtme, punoi në vëndin tonë rreth tre muaj.

Piktori Leo Van Drugenbruk ka lindur në Anvers në vitin 1905. Dëshira e prindërve të tij ishte që ai të bëhej marinar, prandaj dhe e regjistruan në një shkollë të tillë. Që në moshën 15 vjeçare ai nisi karrierën

t'u kthyer në atdhe vendosi t'i kushtojë kryesisht artit. Gjatë periudhës së studimeve në akademinë e artit të Brukselit, Leo Van Drugenbruk fitoi njohuri të mjaftueshme profesionale dhe u dallua si piktor i talentuar me plot shpresa për të ardhmen.

Piktori Van Drugenbruk ka bërë shumë udhëtime në Spanjë Itali dhe sidomos në Francë, në qytetin Marsej, ku ka banuar më se shtatë vjet, dhe atje e filloi krijimtarinë e tij artistike. Ai ka bërë shumë ekspozita personale si në Marsejë, Eks, në Provans, Nicë, Paris, Tulon, Bruksel, Anvers.

Vëndi ynë qe një burim frymëzues për krijimtarinë e tij ar-

«Luledielli rreth Rozafës», vaj.

si marinar kadet dhe shumë shpejt, në moshën 19 vjeçare, për merita pune, jashtë rregullores së marinës, fiton gradën e oficerit të tretë. Kjo jetë e njohu atë me gjithë bregdetin e Mesdheut e të Amerikës Latine.

Në udhëtimin e tij të fundit piktori i ardhëshëm mori me vete ngjyrat dhe brushat për t'u zbatimur në orët e lira, por me

tistike. Gjatë qëndrimit të tij në vëndin tonë ai punoi nëndëmbëdhjetë tablo, të cilat edhe i ekspozoi. Në këto tablo të punuara me ngjyra vaji dhe në madhësi të përshtatëshme për ekspozitë pasqyrohet atdheu ynë që nga veriu e deri në jugë. Që në vështrimin e parë në këtë ekspozitë të krijohet një ndjenjë e gëzueshme dritash dhe ngjyrash të harmonishme e plot

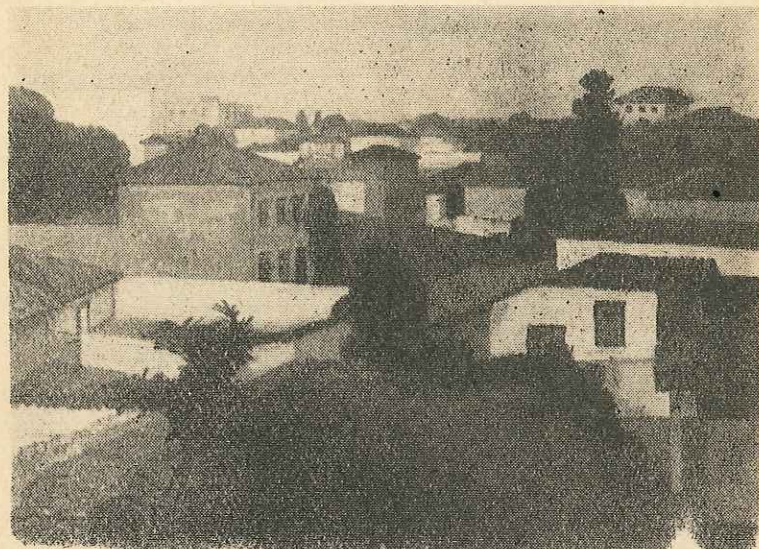
optimizëm. Një kontakt më i afërt me secilën punë të piktorit të krijon bindjen se ke përpara një mjeshtër që zotëron më së miri aftësitë profesionale artistike, aq më shumë kur ndodhesh përpara pikturavet: Kooperativa Marikaj, Ullinjë, Ura e Mesit, Fshati Dhërmi, Lule dielli rreth Rozafës, Çatitë e Tiranës e Porti i Durrësit.

Duke soditur tabllonë «Lulet e diellit rreth Rozafës» kënaqesh me vezullimin e ngjyrave të

Një tablo e vogël nga masa, por me kualitet piktorik dhe mjaft plastike është edhe «Kooperativa Marikaj» plot ngrohtësi ngjyrash dhe dritash të qeshura.

Ja dhe «Ullinjë» karakteristike qindvjeçare të kooperativës së Ndroqit me ngjyrat e argjenta nën diellin e fortë të gushit piktoruar me ndjenjë dhe shkathësi.

Dy pamje shumë të bukura janë edhe ato të «Fshatit Dhërmi» me shtëpitë e bardha, kaca-

«Çatitë e Tiranës», vaj.

ngrohta të lulevet, ndërsa në fund të fushës ngrihet krenar shkëmbi i Rozafës me kalanë krenare — simbol lavdiye e stërgjyshërve tanë — që është gdhendur me penelata energjike plot plastiçitet.

Shumë e bukur dhe me një kolorit të veçantë, e rrethuar prej malesh të lartë, qëndron madhështore «Ura e Mesit», vepër e arkitektëve tanë të së kaluarës.

vjerrë si çerdhe shkabash në faqe të malit të naltë të Çikës.

Me një shikim të ri, piktori ka arrijtë të pikturojë «Çatitë e Tiranës» ku, me ngjyra të qeshura dhe të gëzueshme, paraqet Tiranën e djeshme në takim me të sotmen.

Në të gjitha punimet e tija, preokupimi për të bukurën dhe të vërtetën, është esenciale në krijimtarinë e piktorit dhe, përmes një plasticiteti të fortë, ai

e gjallëron materjen. Për cilësi të artistike piktori Leo Van Drugenbruk është dekoruar me urdhërin e oficerit të Leopoldit. I.

Nuk ka dyshim se ekspozita e piktorit të mirënjohur Leo Van Drugenbruk ka bërë një përshtypje shumë të mirë si në gjirin e artistëve ashtu edhe të punonjësve të Tiranës, të cilët

gëzohen kur shohin natyrën e vendit tonë të pikturuar me dashuri nga miku ynë, piktori belg Leo Van Drugenbruk.

I urojmë mikut tonë suksese të mëtejshme në punën e tij krijonjëse.

SADIK KACELI

